

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

שהטלה תשובה מעיל דקה [עין דח"ס ח"א קע"ח עור ג'], ומ"מ בישראל מקפיד עפי וכתוב אל קנא כבעל המוקנא אשח [ע' ע"ז כ"ה ע"א] תחת אישה חיקה זרים [כיוחקאל ע"ז ל"ב], היינו משום דאמת הוא שחלק הקצ"ה ע' אומות לע' שרים ולכל א' כוכב ומל א' אשר הוא אמנעי להשפיע ולעמוד בעד אומות, אמנם ככ"ז הכל עפ"י השגחתו ית"ש, ואו"ה שטועים וחושבים עוז ה' את השגחתו מהם לגמרי ועוזדים להשרים נהרגים על זה, אבל עכ"פ הואיל ויש להם מקום לעשות הואיל והם מושפעים ע"י השרים והכוכבים חושבים עוז ה' את הארץ, על כן אינם נעשים צמחיה כל כך וסופם ליעול שכם, אבל ישראל אותם לקח ה' מכור הצרול ממלרים להיות לו לעם נחלה ביהודא בלי שום אמנאי בינם לבין הש"ת, ואפילו קטן שבישראל מושגח מהקצ"ה עלמו וכו' חלקיו בכל קראיו אליו, לא תלוזח למיכאל ולא לגבריאל, קרא אלי ואני עונה אותך [ירושלמי ברכות רפ"ט], ואין לנו שום מקום לעשות על כן הקצ"ה מקפיד יותר, זה נ"ל בפשטיות הקרא ה'.

דף י"א עמוד א'

הוא דתן ואזירים הן ברשתות מתחילתן ועד סופן. כי הם שני אנשים נאים במלרים [שמות ז' י"ג], הם שאמרו למשה ירד ה' עליכם וישפוט [שם ה' כ"א]. וקשה איך מ"ט לא מתו בנלרים בשלשת ימי אפילה שמתו כל אותן שהי מקטני אמנה ומ"ט לא מתו דתן ואזירים עמהם. לזה אמר [בהמשך הקרא] ויהיו לכם, שגשגו להיות הכם של בליעת הארץ על ידם, שהרי פה הארץ כבר נצרה בין השמשות [באבות פ"ה מ"ו] וקרה לא נבלע חיים אלא אחר שכבר נשרף עם ר"ן איש, אך דתן ואזירים הם שנבלעו חיים עם בתיהם וכל אשר להם ויהיו הם לנם עמים ה'.

דף י"ב עמוד א': בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו אר"י בר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה, כתיב הכא יקר תפארת גדולתו וכתוב הכא לכבוד ולתפארת. ולריך להבין מה הודיענו המקרא בזה הרמז, הלא השתמש בכל כלי בכהמ"ק והי בגדי כה"ג כ"א מהם. גם מה ראה אחשוורוש צבגדי כה"ג דוקא וכי לא הי' לו לבושי יקר מלכותו זולת אלה, גם למח רמזם דוקא בהך גז"ש לכבוד ולתפארת, אבל יאמר כי ענין כה"ג הוא דבר נפלא מדותיו של אהרן קדוש ה', כי ממש לא יאזויר אדם המולך ומתנשא לכל ראש להיותו ענוותן ושפל בדרך לפני כל כי אלו סתרי אהדי כאמור מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול [קידושין ל"ב ע"ב], ואם כי הקצ"ה מתפאר בעמו ישראל שיותר שמשפיע להם גדולה הם משפילים עצמם משא"כ אר"ה, כמו שדרשו על פסוק לא מרובכם מכל העמים כי אחם המעט [חולין פ"ע ע"א], מ"מ זהו בכללות האומה הקדושה וגם

במלכם להיותו נכנע לפני חלקיו כמחז"ל [ברכות ל"ד ע"ב] דמלך ישראל כיון שהתחיל לשחות בתפלתו שוב אינו זוקף, אבל לפני בני אדם לא יתכן לו השפלות והכניעה, ומי לו גדול משאל המלך שהרי שמואל הניבא בוכיחו ואמר אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה ואפ"ה אמר כדני נא נגד זקני עמי ואחז"ל [יומא כ"ב ע"ב] שנענש על שראה בזיונו ושתק דכתיב ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש, ומי לנו ענוותן מרצונו הקדוש וליוה לבניו נהוג נשיאותך ברמה [כתובות ק"ג ע"ב], והקצ"ה אמר ליושע טול מקל והך על קדקדס, [סנהדרין ח' ע"א], אמנם אהרן קדוש הי' ידוע מענין ענוותנותו עד שקרעם תחת כנפי השכינה וכל זאת היה גדול מאחיו, וזהו דבר פלא. וידוע כי המדות יקראו לבוש שאדם מתלבש במדה פלוני, כמו גאות לבש [תהלים ל"ג], ילבוש דקה כשריון [ישע"י ג"ע י"א], וכדומה, וידוע כי הכבוד רמז לממשלה והתפארת לרחמנות וענוה, וזהו שאמר [הכתוב, שמות כ"ח ז'] שיעשה בגדי כהונה לכבוד ולתפארת להתלבש בשתי מידות הללו, וידוע מ"ש צ"ס יוסף לקח כי כוונת אחשוורוש הי' בלחות המשתה להמשיך הממלכה אליו לבדו מבלי שיהי יד השרים צבת מלוכה וקרב עצמו ללדת העם להניפם ולעשות כל רעוה, וזהו שהתלבש בלבוש של כה"ג להראות את תפארת גדולתו שהוא ההשפלה והענוה... הממשלה כנ"ל... ובאותה [הסעודה הרג את ושתן] על אשר לא עשה מאמר המלך וא"י ענוותנותו, ולא עוד אלא שזוהר והזכיר כל העם מהיות עניו ואמר להיות כל איש שורר בציתו ה'.

דף י"ב עמוד ב': והקרוב אליו וכו' כל פסוק זה על שום קרצנות נאמר וכו'. כלומר כי רז"ל קבלו כי מלך צמגילה סתם משמש קדש וחול, וקאי אליו על הש"י, וכן דרשו על הראויות לתת לה מצית המלך לשמור בהן שבת [לקמן י"ג ע"א] כוונתם ג"כ דהמלך היינו הש"י, וכן כעוב לב המלך בזין ע"י זמירות שממרון ישראל בשבת על שלחנם, וכן נדדה שנת המלך [ע"ז ע"ב]. **והנה האחרון ממוכן אמר כלום יש אומה שהכניעה שלחן לפניך, וממוכן זה פעל שחברג ושתן נמלא דמיון לחם הפנים הכס הכס הזה שחברג ושתן וע"ז תמלך אסתר. וזהו ויבנו דברי הרוקח [ס"ו רכ"ה] שכתב צ"פ אמור, אחרי פרשת המועדים כתוב לו את בני ישראל ויקחו חלק שמן זית זך רומם על חנוכה שפחיתים ישראל להוסיף על ה"ע, ואח"כ ולקחת סלת ואפית רומם על פורים, ומה ענין לחם הפנים לפורים, אמנם למ"ש רמז גדול יש כאן, כי מצית לחם"פ יגרום ימי הפורים ט.**

להיות כל איש שורר בציתו ומדבר כלשון עמו. לריך ביאור מה ראה ע"י מעשה ושתן לגזור ככה. אמנם אר"ל [לעיל] וחמתו צערה זו מאי כולי האי, שלח לי צר אהוריירא דבי אבי אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי והאי גברא

(ז) הנקודות, המורות על השמטת חיבות בגלל טשטוש הכתיב, הם במקור.

(ח) חת"ס על התורה, שמות, עמוד קכ"ז.

(ט) ליקוטי חבר בן חיים, בשם מרן ז"ל, ח"ב דף ט"ו טור א' — וכ"כ שם מ' טור א'. ובתו"מ מהדור"ק, לפורים, ע"ח טור ג' ד"ה אדמתא.

(ה) חת"ס עה"ת, דברים, עמוד כ"ב, ד"ה וכן.

(ה"י) חת"ס עה"ת, במדבר, ע' קל"ח.

(ו) מספר שורות שבמקור, המבארים מאמר הגמרא לעיל י"א ע"א, הושמטו כאן, הואיל והובאו בפנים על מקומם.

הדברים ע"ש ויכני ה' ומצאתי סמך גדול לזה בדברי רבינו הארי' זצ"ל בס' הגלגולים והביאו מו"ה חסד לאברהם זלתי' עין יעקב נהר ג"ו ע"ש הטב. והכי דייק לשון רבי יוחנן דקאמר אליהו עתיד לדורשה עתיד דייקא לא עתה כי אין לו אלא באינה אחת ולדברי הרשב"א ז"ל הא דאמר עתיד לא איש אף שיש לדחוק. ושם בראש דוד ובקונט' שם הגדולים ח"א דף ל"ד כתבתי רלדעת הרמב"ם דסבר דלא בשמים היא הוא מילתא פסיקתא אפילו לומר האמת מה שאמר אליהו הנביא וזכור לטוב לאמוראים כההיא דמציעא דף קי"ד ומה שיאמר לא בדרך נבואה אלא מרוח מבינתו וחכמתו הרמזה עש"ב:

מלואים הקריבו בימי עזרא וכו' לכאורה נראה דמילואים אלו של יחזקאל הם לעתיד לבא. אך מסורת בידם דבימי עזרא הקריבו ומשום הכי נקטי לה וכוונתם דכן יהיה בבית הג' לעתיד שיהיו מילואים אלו דכתיבי ביחזקאל. שהרי הבנין ואביריה של יחזקאל על הבית הג' שיכנה במהרה בימינו הם וגם מילואים אלו על הבית ג' וכ"כ הרמב"ם פ"ב דמעשה הקרבנות וכ"כ רש"י בפירוש נביאים ביחזקאל ס' מ"ג בסופו דבתחילה הביא דברי רבותנו דמילואים הקריבו בימי עזרא ושוב כתב תקריב שעיר עזים זה לא היה במשכן ומילואים הם של לעת"ל כך הם ע"פ הדיבר עכ"ל הביטה וראה דבתחילה הביא דברי רז"ל דמילואים הקריבו בימי עזרא ואח"ך כתב דמילואים של לעת"ל הם אי"כ מוכרח דמ"ש רז"ל מילואים הקריבו בימי עזרא היינו דמסורת בידם דבימי עזרא הקריבו וכך יהיה לעת"ל:

אמנם מ"ש רש"י בסוגיין דיוחזקאל נתגבא על בית שני הדבר קשה דכלהו הני קראי דיוחזקאל על בית ג' הם המדברים. ואולי דכונת רש"י דגם על בית שני נתגבא שיעשו מילואים. אך עיקר הבתוב למילואים של בית ג' לעת"ל ובימי עזרא הקריבו כדרך שהקריבו בימי משה אך לעת"ל יהיה שינוי ותוספת כמ"ש רש"י בפירוש נביאים. ובאמת שדוחק גדול הוא להסכים דברי רש"י בשמעתין עם מ"ש גביאיים:

ולא אתא אלא לפרש תיבת שאינן שהגיה דקאי על העבר והאשה. ובספר צאן קדשים כתב רז"ל שאינו מצוין כצ"ל פ' שכמה מצות וכו' ומ"ו הבי' מגיה שאינן ומפרש שהם מצוים כמותו וטעות הוא בידו לשבש הגרסא עכ"ל ולא ידענא מאי קאמר דגירסת שאינו מצוין לא נהירא כל יכון בארש שאינו מצוין דהוי יחיד ורבים. ודברי הרב בה"ז ברורים ופשוטים על דבר אמת ונסתא ישנה אין עמדי:

תוס' ד"ה טלית שאולה וכו' הוא דאמרינן ריש ר' אליעזר דמילה וכו' עמ"ש הרב ברבך הובא וכ"כ הרשב"א בחי' שבת וכל זה נעלם מהרב מגילת ספר עשין כ"ו וכמו שכתבתי בעניוטי בספרי הקטן ברכי יוסף אי"ח סימן י"ט בסייעתא דשמיא עיין שם ודוק:

דף מ"ה ע"א. **אמר** רבי יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדורשה וכו' נהירנא שראיתי בחידושי הרשב"א למנחות כ"י שכתב אליהו יכול לפרשה באחת מן מדרשות דשכיח התם עכ"ד וכפי דבריו קשה היכי אליהו דשכיח במתיבתא דרבנן האמוראים ועד אחרן גם בימי מר יוסף גאון הוה אתי אליהו וזכור לטוב במתיבתיה כמ"ש רבינו שריירא גאון בתשובה הובאה בספר יחסין דף פ"ט דפוס אמש"י. **לא פשיט כל תיקו שבתלמוד וגדולי הדורות דאתחזי** להו איך לא בעו מיניה דלפשוט כל תיקו. וכבר בלקוטי רבינו בצלאל לגיטין כ"י מקשה הכי בשם גליון תוספות אלא דשם מתרץ תרי אליהו הוה אך לדברי הרשב"א קשה:

ולא אכחד דתירוצ' הגליון דאמר דתרי אליהו הוה דחיק טובא דהדבר ברור דכל מקום שהוזכר בש"ס ובמדרשים אליהו הוא על אליהו הנביא וזכור לטוב. אמנם דבר ה' בפיהם אמת כי אליהו וזכור לטוב יש לו כמה בחינות וכשהיה נגלה לרבותנו היה בבחינה אחת וכשאין בו אלא אותה הבחינה לא אפשר ליה לפשוט התיקו שבש"ס. אבל כשיבא לעתיד בכל בחינותיו או פושט הוולך חל וכן כתבתי בעניוטי בס' הקטן ראש דוד פרשת נצבים דף קנ"ה ע"ג ושם כתבתי על דברי הגליון הגו' זיראה להרחיב

והנה להשלים הכסף הוא ע"י ציין משכן או בהמ"ק כסף צדור מרום מראשון מקום מקדשניו. אך להשלים השם כי מקובלים ע"י נתינת לזקה, הפרוטה היא י"ד ואנפוט הנותן היא ה', ופשיטת יד המקבל הוא ו"ו ואנפוטיו ה' הרי השם שלם. וי"ל דהיינו טעמא שרלה הקב"ה לקבץ מעות לדעת המשכן ולציין בהמ"ק. וכלום חסר מצית המלך עליון ית"ש והרי לעיל ירד מקדש צנוי משמים כפי רש"י במס' ר"ה [לי סע"א], אלא היינו טעמא כל זמן שלא נמחה שמו של עמלק ונלעך להשלים השם ע"כ אי"א להשלים כסף המקדש בלי השלמת שם ע"י נתינה כ"ל. והיינו ויקחו לי לשמ"י דייקא ושוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וק"ל:

תרומה במדרש תורה מ'. ומורי בפנים יפות כי כי אם תחשוב ל"ט מלאכת שבת ל"ט מלות י"ה מלות התורה תר"א כמספר תרומה ודפח"ה. ואוסף על דברי קדשו דאח"ל ליהודים היתה אורה וכו' וששון זה מילה. כי אמרו מילה נקרא בריית ועם מילה גופי תר"ג. וכן נאמר לפי הכ"ל שמלות התורה תר"א [א"כ ששן חסר ו"ו תר"ן ועם מילה תר"א, ואם מלא ו"ו נאמר עם מלות פורים רומז על ז'. מלות דרבנן, או נאמר הרי מלות ז' דרבנן היא חנוכה ועדיין לא היא א"כ הוה רק שש מלות דרבנן וא"ש טפ"י. [ע"י לקמן לפורים תקי"ף לפ"ק ד"ה ומרדכי י"א וגו']:

תמחה את זכר עמלק מחמת השמים לא תשכח. הגאון מהר"ל מפראג צ"י אור חדש כי מלת אסתר ע"ש הסתתר פנים בגלות וע"ש שצאה הגאולה ממקום עליון נסתר ולא כחנוכה שלא היא נס כל כך ממקום סתר עליון וכי ששני העניינים אי' הוא דהואיל והי' בגלות עבדי אחשורש בח"ל בהסתתר פנים בדיוטא תחתונה הולך ישועה מסתר עליון ממש ממקום גבוה על גבוה משא"כ חנוכה ע"ש — וכו' וכן דברי חכמיו של המן [מגילה ט"ז]. כשהן יורדין יורדין עד לעפר וכשהן עולין עולין עד לככבים פי' הא בזה תליא הו"ל וירדו לעפר הולרכו לעלות לככבים כ"ל. וכו' וכו' אמרו כבוד הנקודות יש שמשאו למעלה היינו חולים ויש שמשאו למטה היינו כל שאר הנקודות ויש שמשאו באמצע היינו מלאפוס. והנה עמלק גמטרי' מר ואמר אנג סר מ"ר המות, ואמנם מרדכי מ"ר דרור בקדושה נגד חלצ"ה גמטרי' המ"ן בסומאה נמלא מר בפתח הוא למטה עד לעפר ומ"ר בחולם משאו למעלה — עולים עד לככבים. והנה להפך ממר למור או בהיפוך לזה לרי"ד ב' דברים אי' ק"ס גמטרי' — קס"ף ושקלים שכבר כתבתי לעיל [במאמרים לשקלים תקפ"ח לי] שיש בהם ק"ס שעורי' של כסף, והוא שם הוי' בריבוע י"ד פעם ה"י והי' פעם י"ד, וי"ו פעם ה"י והי' פעם ו"ו עולה ק"ס, וחשב המן לאבד ישראל בכספו ונהפך לרועץ כסף גמטרי' ע"ן ק"ס כמ"ש תוס'. והשי ק"כ שנותיו של מרע"ה חשב המן להכריע בירח שמת בו מרע"ה ונהפך לו לרועץ כי צו' באדר נולד מרע"ה. והכוונה כי בודאי ידע המן כי באדר נולד מרע"ה אך מזלו של אותו החודש מורה שילקה במים ולנסוף גרם המזל מיתתו ע"י מי מריבה כפירש"י בפי' שמות [אי' כ"ב] נמלא שלידתו באותו מזל החדש גרם מיתתו, והיינו ירח שמת בו משה רבן כי לידתו גרמה מיתתו. אבל הקב"ה הזמין יוס לידתו ביום ז' אדר כדי שיהי' יוס השלכתו למים ביו' סיון ג' ירחים שיהי' ביום מתן תורה והוא גרם הללתו שלא ישלטו בו המים כדאיתא להדיא במס' סוטה ספ"ק, נמלא ע"י זה נשדד

קודש לה' *). וסי' לדבר ואח"כ הדברים צה' אלהים חיים כלבים היום כלכם ר"ת כבד לב כתף מוח — ג' זכרונות אלו נגד תורה שהיא המוח, נביאים בתי' לב ומחשבה, וכתובים בתי' מעשה. ורמז שמן זית זך ר"ת גמטרי' שד"י וסי' תרי"ך. ולעומת ג' זכירת בתרי"ך הני"ל יש ג' מחיית עמלק בתרי"ך כדכתי' הלא כתבתי לך שלשים ולא רביעים בפ"ק דמגילה. —

בהפטרת

זכור נחמתי וגו' כי שצ מאחרי ואח דברי לא הקים. יל"ד הכפל, ועוד איפכא ה"ל למימר דברי לא הקים כי שצ מאחרי אבל מאחרי. שאמר שצ מאחרי מכ"ש שלא הקים דברו. גם מהחיות איך מלאו לבו של שאל לאמור — לשמואל ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה' וכי כהיתול באנשים מהלכו בו. גם מ"ש שמואל וישלחך ה' בדרך הוא שפת יתה, וגם אומרו אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה — הנה להקים התורה הוא מלוא מחוייבת ערמני' פי' תבוא על פסוק אשר לא יקים את דברי התורה, ואח"ל [מנחות י"ט:] לפעמים ביטולה של תורה היא קיומה, ואחרן הכן באשר ירא העם שיהרג במקדש כהן ונביא עשה להם עגל וכדומה, והי' שאל חשב להקים התורה ע"י ביטולה, ומשח"ל [יומא כ"ב:] שלמד ק"ו מעגלה ערופה, חלילה לו לבחור ה' לדון ק"ו של שטות, אך העם היו אומרים ומרננים כן והוא חשב חיו לקלוקל וחלול ה' מ"שאל צ"כ השליך נפשו מנגד לבטל מלות נביא כדי להקים התורה. אמנם יש הפרש בין אהרן לשאלו, חדא כי אהרן לא שלחו ה' לעשות דבר אלא מאליו חזמן לו שנקלהו עליו לעשות להם עגל מסכה, משא"כ שאל אשר שלחו ה' להדיא להכרית אין לו לירא ממכשול ע"י שליחות ה' הממנו יפלא כל דבר. ועוד שנית כי אהרן לא הי' מלך ויש לו לירא מהעם אבל המלך אין לו לירא וא"ש אשר ימרה פיו ימות, ע"כ לא יאמר עליו אשר הקים דבר ה'. והיינו דא"ל הקב"ה לנביא נחמתי וגו' כי שצ מאחרי ואת דברי לא הקים, כי השצ מאחרי כדי להקים דברי אין לו עון אשר חטא, אבל זה שצ מאחרי ולא הכרית עמלק ואת דברי לא הקים בזה החטא — ואמנם שאל חשב שעשה כדון כדי להקים דבר ה' ע"כ אמר ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה' כאשר אמר אח"כ כי יראתי את העם והשב לנמות מעשה זה למעשה אהרן, לכן אמר לו שמואל וישלחך ה' בדרך להכרית החטאים עמלק כיון ששלחך ה' לא הי' לך לראוץ מנפשו, ועוד ראש שבטי ישראל אתה ויבדך להמית ולהחיות ואין לך לירא מן העם. [ע"י לעיל בריש דרוש לפ' זכור תקס"א לפ"ק באריכות בפ"י פסוקי הפטרה הג"ל ער"ז ע"ש, וע"י לעיל בדרוש לז"א תקע"ט לפ"ק:]

בעזה"י תרומה ופ' זכור תקפ"ח לפ"ק.

ויקחו לי תרומה לי לשמ"י. י"ל כי אין הכסף שלם ולא השם שלם עד שימחה זרעו של עמלק.

* ע"י לעיל בריש דרוש לז"א אדר תק"ס לפ"ק ד"ה ובהו שבו וכו'. ומ"ש רבינו ולבם ספור בידם היינו כמ"ש בב"ר פרשה ל"ד הרשעים הן ברשות לבן וכו' ויאמר עשו בלבו ויאמר המן בלבו וכו' אבל הצדיקים לבן ברשות וחנה היא מרבית על לבה, ויאמר דוד אל לבו וכו'. ובפ' ואזחנן תקפ"ז לפ"ק כי שרן עפ"י מדרש הג"ל חל"ק: פי' יתן והי' לבבם זה להם, פי' כי הרשעים ברשות לבם ושכלם נטשה אחר שרירות לבם, והצדיקים לבם ברשות עצמם, והיינו פי' יתן והורה לבבם זה להם ולא בהיפוך שיהי' הם נמכרים ונמכרים ללבבם חיו עמליק:

שש המלך על כסא ה'. חזל האמת חינונו כן כי הוא מע
דאורייתא ימנית בתרי"ג והוא יושב על כסא ה' למטה
ולולי כן לא הי' רשות למושחו בשמן המשחה דה"ל זר
כמ"ש רמב"ן בפ' כי תשא משחת קדש יי"ה זה לי ומלך
עפ"י ה' נקרא לי ע"כ מלוא למושחו ע"ש. והנה השריש
רמב"ם ורמב"ן במנין מלות שלא למנות מלות שפה שאינה
נוהגת לדורות, וא"כ לפ"ז מחיית עמלק אם לא ישר
מאותה משור ועד שה מחמור ועד גמל לא יי"ה מלות
דורות אלא לשעה ואינה נמנית במנין המלות והסרה לי
תרי"ג מלות אלא אפיק מהיית עמלק ועי"ל מינוי מלך.
והיינו דרמו שמואל אחי שלח ה' למשחך בשמן המשחה
וא"כ מינוי מלך מ"ע היא ע"כ שמע דבר ה' ומחה עמלק
פעם א' עד גמירא ואפיק מחיית עמלק ממנין המלות כי
אינה אלא פעם א' ועי"ל מינוי מלך. וכשהשחיר אגב
ולאן ובקר הראה שס"ל מחיית עמלק מלוא הנוהג בכל
דור ועי"ל עמלק ואפיק מלך וא"כ מאסך ה' מהיות מלך
על ישראל מדה כנגד מדה:

אם קטן אחת בעיניך ראש שבטי ישראל אחת. פי'
כי אדם שגדול בעיניו או בעושר ונכסים והוקם
על עם א' אפשר שהוא רק מנחית אנשים וז' לא ליוה
יסופו לא יי"ה טוב, אך אם הקטן בעיניו ולדעתו
חינו ראו לגדולה וכבוד וז' נתן כלל אנשים שיכבדוהו
ועלוהו לגדולה ומכש"כ כששולח נביא למושחו או אם מדבר
עמו בעצמו כמו מרע"ה לוח כי כרובי מי אנכי כי
אלך והקב"ה שלחו על כרחו מזה יוכל ויבין כי מהי הוא
לו. והיינו דאמר מרע"ה ואנחנו מה כי תלינו עלינו [שמות ט"ז],
הלא כה היו דברי מתחלה שאיני כדאי ועל כרחי שלחי
הקב"ה וע"כ תלונותיכם על ה' אשר שלחי — והי'
הואיל וקטן אחת בעיניך ראש שבטי ישראל אחת:

בעזה"י מה שחנני ה"ת לפ' ויקרא ופ' זכור
תהצ"ב לפ'.

במדרש הובא במנות הלוי המן היה מקבץ י"ח
חלף ות"ק ישראלים להאכילם מסעדותיו של
אחיו רשע. ו"ל טעם מספר הזה כי ס"ס גמטרי' מאה
והוא חלקו ע"כ לר"ך להקריב א' ממאה מעשר מן המעשר
לתקן עותתו של זה, והמן שקל עשרת אלפים ככר כסף
כי שקלי ישראל מאה ככר ושקל הוא מאה פעמים מאה
עולה עשרת אלפים הכל ל"הגביר הס"ס. והנה ס"ס
מתמתק בשם אל ונקרא סמאל — וא"ל במילואו עולה
קפ"ה, קפ"ה פעמים מאה עולה י"ח חלף ות"ק וע"כ קבץ
כמספר ה"ל להפך מדת אל למדע"ד:

פ"ק דמגלה אר"י זו דברי ר"ע דדריש זמן זמנים זמניהם
פירש"י דלא גרסי' כן בלישנא בתרא דהא רבנן
נמי דרשי. והנה בר"ק חיתא סך גירכא. ונראה ליישב
לר"ק לשיטתו דמפרש בזה"ל שמסתכלין שעיניהם של עניים
נשואות למקרא מגלה, וקשה כיון שאנשי כה"ג תיקנו
הקדמה לכפרים איך יכולים לנטל זה מפני טעם כל שהוא
שעיניהם של עניים, וז"ל דהר"ק ס"ל כהפוסקים דאנשי
כה"ג לא תיקנו כלל לכפרים רק למפרש בים ויולא בשיירא.
והנה י"ל האיכא תרי קראי כימים אשר נחו זמן זמנים
זמניהם, י"ל רבנן לא דרשו אלא חד קרא כימים וקאי
על יולא בשיירא, וחכמים אחרונים תקנו לאנשי כפרים
ושבו ראו העם עניים מסתכלין בה חזרו ותקנו שלא יקרא
אלא בזמנו חון ממפרש ויולא בשיירא, ואמר ר' יוחנן
ר"ע

נסדדו מערכת מול החודש זה לא ידע המן. בין כך ובין
כך כן הוא שתיבת מיר חלוי ועומד לטוב או למוטב וחלוי
בזירוף ק"ס וק"כ, ואם חלף מיר ק"ס ק"כ עולה תק"כ
אותיות שכ"ר ע"כ מלוא לבסומי בפורי'א. והנה האותיות
אחר י"א אותיות שמים הם תנכ"ן אחר שי"ן ת' אחר מ"ס
נו"ן אחר יו"ד כ"ף אחר מ"ס נו"ן גמטרי' תק"כ, והיינו
תמנה זכר עמלק שהוא גמטרי' מ"ר אותו תמנה מתחת
השמים מן האותיות שאחר שמים כנ"ל ותהפכם לטוב.
ואמר לא תשכח כי אחז"ל [שם ט"ז:] ורצ בניו ר"ח בנים
הי' לו, והכונה בזה שסיפר בזה לאחזביו כי ראה להכריע
לרע ע"י מדה"ד הקשה של ילחק גמטרי' ר"ח שממנו יתיק
זכותו של עשו כי ילחק אהב את עשו, והנה אם חלף
ר"ח עם תק"כ עולה גמטרי' תשכ"ח ע"כ אמר לא תשכח
ואם תוסיף א' על תשכ"ח יהי' תשכ"ט גמטרי' קר"ע. שט"ן
שהוא ביטולו של המן. והיינו מי יתן טבור מטמא לא
אח"ה, וההיפך ממ"ש המן ישנו עם א' יסן לו אחיו א'.

מנות איש לרעהו ומנות לאחיזים, כי מנות לרעהו,
ולעני מתנה א'. משום דמ"ה אותיות המן
כמ"ש במקום אחר על פסוק למטה היה למנה, (*) ואנו
רוצים למחות שמו, בשלמא מתנה לאחיזים מתנה יס בו
אותיות מ"ה — המין, אבל מנה הוא אותיות המן ע"כ
אמר שיתנו שתי מנות והה"י של מנה מובלע בתיבה,
וה"ל ג"כ המן — מת (**). ואנו מרמזי מחיית המן ג'
פעמים מתנה לבי אחיזים ומנות לריע א' ה"ל ג' דכתיב
הלא כחבתי לך שלישי ג' עמלק כדאי פ"ק דמגלה:

[לפ' זכור תהי"ה לפ'ק] **בהפטרות** זכור אותיות שלח
ה' למשחך למלך וגו'
ועתה שמע לקול דברי ה' וגו' עתה לך והכית את עמלק
והחרמתם וגו'. הנה פי' המלך נאמרה כלשון כאלו אינו
מנות עשה למנות מלך אלא אם יאמרו נשים עלינו מלך
דברה תורה נגד יי"ה"ר להרשות להם למנות מלך ולא

(*) תמצא דקמן לשושן פורים שנת תקס"ה לפ"ק דיה למשה וכו'.
(**) ובגמקם של ה"ב ר' פישל שופר דיל [בשנת תק"ס
לפ"ק] הביא הגל בשם מרן עם הוספה וז"ל: ועד"ז אפשר לפרש
משה ושמה, כי איתא במנחות כ"ש ע"ב חסדן ליה לוי' דהיית
כלומר ח' היא ברומי של עולם ופירש"י ח' היא, והנה באותיות
משה"ה יש משה מ"ה ואותיות שמה"ה יש משה ח' רמז למה
שאמר בו באר מר משה ובו באר גולד משה עב"ל. [ועי' לעיל
ברוש לזא"ש תקס"ה לפ"ק דיה אחז"ל בשלהי וכו' מזה]:
ומע"ז זה מובא בגמקם הנ"ל בפ' תציה חקפ"א לפ"ק בשם מרן וז"ל:
הובא בזהר בשלשה טקומות זכר הקב"ה זכותו של משה, במבול
דכתיב בשם הוא בשר ואי' בחולין [קל"ט:] בשם זה משה
ובמשכן דכתיב בסוף פ' תרומה ולכל יתדות החצר נחש"ל ואתה היינו
שלשה משתיית העולם נח-שת, ואתה דהיינו משה, ובנאות מרדכי
ואסתר, ונראה לומר רמז לזכירת משה אצל נאות אסתר, דאיתא
בזהר והאיש משה עניו מאוד סבל האדם זהו אדם הראשון, אשר על
פני האדמה זה נח דכתיב איש האדמה, ובאמת נראה לומר דהא דכתיב
סבל האדם קאי על שתי דמצינו כי"פ דשלשה אלף נזכרים יחדיו נח
שת משה, ובס' דהגולות כתב דאורף דתיבה היתה שלש מאות אמה
לרמו על אות ראשון של שרת דהיינו שי"ן, וחמשים אמה רוחב לרמו
על אות ראשון של נח דהיינו נו"ן, נמצא לפ"ז דבמבול הוצרך הקב"ה
להזכיר שמו של משה בשלימות, דהיינו בשם, ושני אותיות ראשונות
של הני תרי צדיקים להגן על קיום העולם, ובמשכן מצינו שזכר
שמותיהם של הני תלתא משתיית העולם נח-שת ואתה, ואצל נאות
אסתר זכר הקב"ה שני אותיות אחרונים של נח ושל שית דהיינו
אות ח' ואות ת' ושמו של משה בשלימות ונעשה מצירוף אותיות הללו
משה ושמה לישראל, והיו משתה הוא אותיות של משה בצירוף אות ת'
שמה הוא ג"כ שמו של משה עם צירוף אות ח' ודו"ק, עב"ל שם.

[צראשית ל"ב י"ד] וילן שם צלילה, ס"ת המ"ן, ומש"ה כתיב ויקח מן הבא צידו מנחה, רמז שש"י שהראה מרדכי הלכות קמיאל דמנחה נמסר המן צידו, כדאמר המן אחי מלי קומאל קמחא דידכו ודחי עשרת אלפים ככר כסף דידי. — גם מלינו דחילת מפלת ושתי ע"י ממוכן היה, ואחז"ל [לעיל י"ב ע"ב] דשם זה של ממוכן מורה שאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כלום הכינו או"ה שולחן לפניך כדרך שהעריכו ישראל. ולריך להבין מ"ט דוקא ע"י ממוכן הרומו על עריכת שולחן ולא ע"י שארי שרים הרומוזים על כרים בני שנה ושתי תורים כמבואר פ"ק דמגילה [שם], וכן מ"ט אחי דוקא מלא קומאל קמחא.

אבל יובן דאיתא [צרכות כ' ע"ב] אמרו מלאכי השרת, כתיב לא ישא פנים ואחר נושא פנים לישראל, והשיב הקב"ה הם מדקדקים עד כזית עד כציבה, נמלינו למדין אם מסתפקים במיעוט ראויים הם לנשיאת פנים. וידוע סברה רבינו חננאל בצרכנות שהוא הכל שילמוד האדם לעשות כן בעלמא ערמב"ן ר"פ ויקרא [א' ז'], וא"כ המנחה הוא ללמוד מדת ההסתפקות בקומץ קמחא, ויתן השאר כולו לעבדי ד' ושומרי מקדשו, ויותר כזה בשולחן, שפורך שולחן ואין הצעל בית נהנה כלום אפי' מלא קומא ומחלק הכל לכהנים, ואם ככה יתנהגו ישראל ראויים הם לנשיאת פנים. ואולי ע"כ נקרא להם הפנים, שגורם לנשיאת פנים. ומשום כן בכל הקרצנות שהזכירו מלאכי השרת לא הי' ראוי שתיכרג ושתי כי ישראל חטאו אז בצעודתו של אותו רשע, ואין הקב"ה נושא פנים, עד שהזכר השולחן ע"י"י הם ראויים לנשיאת פנים כנ"ל. וה"נ המן חשב כי ישראל חייבים כאשר אמר ישנו עם שישנים מן המלות [לעיל י"ג ע"ב] ושופט כל הארץ לא ישא פנים, אך כשראה מרדכי עוסק בהלכות קמיאל הבין שהם מדקדקים עד כזית עד כציבה, אז הבין שהם ראויים לנשיאת פנים, אז אמר אחי מלא קומאל קמחא דידכו ודחי עשרת אלפים ככר כסף שלי. והיינו דרמזו יעקב ויקח מן הבא צידו מנחה ותעבור המנחה על פניו לישא פנים לישראל כנ"ל תקצו).

וישב מרדכי אל שער המלך, אמר רב ששת ששז לשקו ולתעניתו. מכאן [ש] לריך אדם לנהוג אם יהי ח"ו צורה ואח"כ יניח קצת ממנו, אעפ"כ לא יניח מלהתפלל אלא יעשה כצראשונה, דלמא עשה זה הס"מ כדי שיפסיק מלהתפלל, וראי' הוא ממרדכי תקצו).

אח"כ עגלה משולשת וגו' וחור וגזל. לצד ממנחה שהמליא הקב"ה משלו ולא משל אח"כ. והמן חשב הוהיל וכל הקרצנות צרכות חסדו של אברהם, ע"כ הפריש ממנו ללדקה שיכריע חס"ד לאומים את חסדו של אח"כ, וכשראה מרדכי עוסק בהלכות קמיאל שאינו מחסדו של אח"כ כי הקב"ה ויותר משלו, נכזה חולתו ואמר אחי מלא קומאל דידכו וכו' תקצו).

אתא מלי קומלי קמחא דידכו ודחי עשרת אלפים ככר כסף דידי. ונראה לבאר, דהנה הן אמת שירא אחשוורוש מישראל דראה כמה מלכים שנעשו על ידס, דכתיב קודש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו וכמ"ד במס' קידושין נ"ג ע"א. אך תרי גוויי קודש איכא בתבואה, קדושת הגוף דהיינו חלה תרומה וזיכורים שאין להם פדיון וליכא מעילה בהם, שאין יולחין לחולין ע"י מעילה, ואיכא קדושת דמים שיש לו פדיון דהיינו מעשר שני ואית צ"י מעילה. ולכאורה מוכרח שישראל הם קדושת דמים שיש לו פדיון, דכל קדושת הגוף יש לו שיעור מכה יפריש, זיכורים אי' משישים ותרומה מדאורי' חטה אי' פוערת, ומדרבנן יש לו שיעור אי' מארבעים או אי' מחמשים או אי' מס', וישראל המה אי' משבעים [תנחומא פ' תולדות סי' ה'], וכעין שיעור זה שיכרי' שבעים שדיים ואחד קודש לא מלינו, אע"כ שישראל לא הופרשו תרומה משאר האומות, אלא שהם בעלמא הוקדשו להיות כהקדש. חכו שאמר המן [אסתר ג' ח'] ישנו עם אחד מפחר ומפורד בין העמים, דהיינו אחד בין שבעים אומות, ע"כ דלא לתרומה הופרשו, אי"כ יש להם פדיון, כשאר קדושת דמים, לכן אמר למלך, משאר מלכים לא נפדו תחילה לכן נעשו שמעלו בהקדש, אבל אני נותן לך כל פדיונם ומכיון שנפדו שוב ליכא מעילה בהקדש ואין לירא מעונש. אבל צאמת ישראל תרומתו של עולם הם, דהנה בעשרון מנחה יש מ"ג צאים וחומש ציבה, ולדעת הרמב"ם ז"ל ציבה אי' יש שלש זחים [ע' מג"א סי' תפ"ו סק"א, ופר"ח], נמלא שיעור חלה הוא קכ"ע זתים ועוד, והנה אין קומץ פחות משני זתים [מנחות כ"ו ע"ב], ואך מעט יותר יעלה הפרשת הקומץ אי' משבעים, לכן כשראה המן שמרדכי עוסק בהלכות קמיאל ונפל הוכחה דידי' צבירה, דצאמת ישראל המה תרומה של אומות כשיעור קומץ המנחה, ולא שייך אללם פדיון, אמר אחי מלי קומאל דידכו וכו' תקצו).

[אתא מלי קומלי קמחא דידכו ודחי עשרת אלפי ככרי כספא דידן]. כתב צרוקא [סי' רל"ה] ביעקב כתיב

תקצו) דרשות קצ"ג טור א'.

תקצו) דרשות קצ"ט טור ב' ד"ה ויאמר. — ושם קצ"א טור א' כתב מרן בזה באופן אחר בזה"ל:

— אחי מלא קומצא דכו ודחי עשרת אלפים ככר כסף דידי וכבר ישבנו זה באופן שונים, וכעת נאמר כך בעזה"י. כי המן נתן עשרת אלפים ככר כסף, וכ' תוס' שהוא כמו מחצית השקל של ס' רבוא ואמר המן ליתן כל פדיונם... כי המן חשב שמחצית השקל שבתורה הוא נקרא תרומה ועולה מאת ככר, ומסתמא בעין יפה אי' מארבעים עולה כל פדיונם ד' אלפים ככר ומנה של קדש כפול עולה ח' אלפים ככר, ולהיות ישראל קדש צריך להוסיף חומש כפירש"י בשיר השירים על האלף לך שלמה ומאתים לנוסרים את פרוי, ע"כ הוסיף על ח' אלפים

ב' אלפים שהוא החומש, ועולה עשרת אלפים, אע"ג דחומש בא על שוגג דוקא, הוא טעה בין שוגג למזיד כמו שעתידי שר של אדום לטעות במס' מכות [י"ב ע"א], מ"מ בהא נמי טעה כי הם תרומה מקדש ולא מועיל חומש שלו כמו המורם ממנחה וקטרת. לכן כשזכר מלא קומץ מנחה אמר אחי מלא חפני דכו ודחי עשרת אלפים ככר כסף דידי. עכ"ל.

וע"ע שם ק"כ טור ד' ד"ה אחז"ל, ובתורת משה (קמא) פ' תצוה, ד"ה והי' לאהרן, מש"כ באריכות בזה.

תקצו) דרשות קמ"ט טור א'.

תקצו) ח"י מגילה, כתב יד (ג). — וראה דרשות קל"ב טור ב' ד"ה או.

הכתוב את טעמו ולא פירש ליהודים
היתה תורה ויום טוב ומילה ותפילין. אבל
הענין הוא, שזה עצמו היה הגאולה
והישועה, שהרגישו בני ישראל זאת
בנפשותם כי התורה היא האורה והמילה
ששון. כי בוודאי אותו הדור שזכו לנסים
בכח התשובה, בוודאי נתעלו נפשותם,
ובאו לאמונת התורה, ונתמלאו אורה בכח
התורה וששון בכח המילה כו'.

וזה עצמו מה שדרשו חז"ל (שבת פח, א)
הדר קבלוה בימי אחשורוש, פירש רש"י
מאהבת הנסיי, שמקודם היו בבחינת
אמונה, כמו שאיתא (שם) כפה עליהם ההר
כו', ועתה הבינו בעצמם חובת התורה
ומצות. וזה שאיתא (שם) קיימו מה שקבלו
כבר, שמקודם היה בחינת קבלה ואמונה,
ועתה נחגלה להם בפועל בנפשותם.

ובאמת עמלק ימח שמו מעכב
התגלות הקדושה, וכביכול מעורר גם
בשמים הסתרות ודינין, כמו שאיתא י'
שנשבע הקב"ה שאין שמו שלם עד
שימחה שם עמלק, לכן אחר מפלת המן
כתיב (ו, י) וחמת המלך שככה יפ",
שמקודם היה הגזירה גם בשמים יפ",

וכתיב (ו, יג) אם מזרע היהודים כו'.
דכתיב (תהלים צז, יא) אור זרוע
לצדיק, שהקב"ה מכין לכל דור צדיק
הראוי לקבל הארה המיוחדת לדור זה י".
ולישור לב שמחה (שם), הגם שאינם
צדיקים כל כך, מכל מקום המיישרים
לבבם ובטלין אל הצדיק, מרגישין הארות
הנ"ל בכח הצדיק.

וזה הענין הוא בצדיק המיוחד, כמו
שאיתא (אסתר ו, ב) איש יהודי (ב, ה), יחידי,
כי יש צדיק לעצמו ולפי שעה, אבל
מרדכי איתא במדרש (שם) שדומה
לאברהם שהכניס נפשות תחת כנפי
השכינה, כן מרדכי על ידו מתיידיים, לכן
נקרא יהודי, עיין שם י". וזה פירוש מזרע
היהודים, שיש בו פנימיות הכח להוליד
תולדות ולהכניס נפשות להיות
מתיידיים י"ו:

✧ תרמ"ח ✧

**איתא בגמרא (מגילה טז, ב) אורה זו תורה,
שמחה יום טוב, ששון מילה,
ויקר תפילין י"ח. וצריך ביאור, ומה שינה**

יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה'
שהיה לנו בקום עלינו אדם (תהלים קכד, א ב), אדם ולא מלך. ופירש רש"י: אדם ולא מלך - זה המן.
[ערה] עי' שפתי צדיק וישב אות ג: שכך שמעתי מפ"ק זקני מו"ר ז"ל בסוף ימיו, כשאין החבורה
נמשכין אחר רבם, או שיוירד המנהיג עי"ז ממדיגה שלו או נסתלק ח"ו, כי נצרך מנהיג לפי הדור.
[ועי' מאיר עיני הגולה אות תקמג]. ועי' דגל מחנה אפרים ואר"ה עוד יש לפרש וגם אני שמעתי.
ועי' לעיל הערה קעו. [רענ] ז"ל המדרש: ויש אומרים שהיה שקול כאברהם בדורו, מה אברהם
אבינו מסר את עצמו לחוך כבשן האש, והחזיר והכיר לבריות גדולתו של הקב"ה, הדא הוא דכתיב
(בראשית יב, ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן, אף מרדכי בימיו הכירו הבריות גדולתו של הקב"ה, הדא הוא
דכתיב (ח, יז) ורבם מעמי הארץ מתיידיים, ויחד שמו של הקב"ה וקדשו, ולפיכך נקרא יהודי, דכתיב
(ב, ה) איש יהודי, אל תקרי יהודי אלא יחידי. [רעז] ע"ע לקמן תרנ"ח ד"ה איש יהודי.
[רעח] הובא לעיל הערה רמח. [רעט] הובא לעיל הערה פט. [רפ] עי' לעיל הערה נג.
[רפא] עי' מגילה טז, א: שתי שכיכות הללו למה, אחת של מלכו של עולם כו'. [רפב] עי'

וַיִּתְּנָה לְמַרְדֳּכָי וּתְשֵׁם אֶסְתֵּר אֶת־מַרְדֳּכָי
 עַל־בֵּית הַמֶּן: ג וַתּוֹסֶף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי
 הַמֶּלֶךְ וַתַּפֵּל לִפְנֵי רַגְלָיו וַתִּבְכֶּה וַתַּתְחַנֵּן־לּוֹ
 לְהַעֲבִיר אֶת־רֵעַת הַמֶּן הָאֲנֹנִי וְאֵת
 מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים:
 ד וַיִּשָּׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבֹט הַזָּהָב
 וַתִּקֶּם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
 ה וַתֹּאמֶר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם־מִצָּאֵתִי
 חֵן לִפְנָיו וְכֹשֶׁר הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּמִטּוֹבָה
 אֲנִי בַעֲיִנָּיו יִכְתֹּב לְהָשִׁיב אֶת־הַסְּפָרִים
 מַחֲשַׁבֶּת הַמֶּן בֶּן־הַמֶּדְתָּא הָאֲנֹנִי אֲשֶׁר כָּתַב
 לְאַבְדֹּר אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינֹת
 הַמֶּלֶךְ: ו כִּי אֵיכָכָה אוֹכֵל וְרֹאֲתִי בָרָעָה
 אֲשֶׁר־יִמָּצֵא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה אוֹכֵל וְרֹאֲתִי
 בְּאַבְדֹּן מוֹלַדְתִּי: ז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרֹשׁ
 לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמַרְדֳּכָי הַיְּהוּדִי הִנֵּה
 בֵּית־הַמֶּן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר וְאֵתוֹ תָּלוּ עַל־הָעֵץ
 עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ בַּיהוּדִים:
 ח וְאַתֶּם כָּתְבוּ עַל־הַיְּהוּדִים כַּמּוֹזֵב בַּעֲיִנֵיכֶם
 בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וַחֲתֻמוֹ בְּמַבְעַת הַמֶּלֶךְ כִּי־כָתַב
 אֲשֶׁר־נִכְתַּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ וְנִחְתּוּם בְּמַבְעַת
 הַמֶּלֶךְ אֵין לְהָשִׁיב: ט וַיִּקְרְאוּ סְפָר־הַמֶּלֶךְ
 בַּעֲת־הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא־אֶחָד־שִׁוּן
 בְּשָׁלוּשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכְתֹּב בְּכָל־
 אֲשֶׁר־צִוָּה מַרְדֳּכָי אֶל־הַיְּהוּדִים וְאֶל־
 הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפָּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת
 אֲשֶׁר מֵהֶדֶד וְעַד־כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה
 מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם
 בְּלִשְׁנָו וְאֶל־הַיְּהוּדִים כְּכַתְּבָם וּכְלִשְׁוֹנָם:

רש"י

ט א ובשנים עשר חודש הוא־חודש אדר
 בשלושה עשר יום בו אשר הגיע
 דבר־המלך ודתו להעשות ביום אשר
 שברו איבי היהודים לשלום בהם ונתפוך
 נ"א להרג
 האחשדרפנים. מין גמלים הממהרים לרוץ: (יא) ושללם
 לבוז. כאשר נכחז צראשונות. והם צנזה לא שלחו את ידם
 (להלן ט טו) שהראו לכל שלא נעשה לשם ממון: (יג) פתשגן.
 אגרת מפורש: (יד) מבוהלים. ממהרים אותם לעשות
 מהרה, לפי שלא היה להם פנאי, שהיה להם להקדים רצון
 הראשונים ולהעבירם: (טו) ותכריך בוז. מעטה בוז.
 טלית העשוי להטעוף: (יז) מתייהדים. מחגיירים:

(ג) להעביר את רעת המן. שלא מתקיים עמו הרעה:
 (ו) הנה בית המן וגו'. ומעמה הכל רואים שאני ספק צדק,
 וכל מה שמאמרו יאמינו הכל שמאמי הוא, לפיכך אין צריך
 אחס להשיבם, אלא כחצו ספרים אחרים כטוב צעניכס:
 (ח) אין להשיב. אין נאה להשיבו ולעשות כחז המלך צויו
 [ס"א צויו]: (ט) ככתבדה. צומויות שלה: בלשוננו. הוא
 הדיבור: (י) ביד הרצים. רוכזי סוסים שזה להם לרוץ:

חידושי הלכות

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

ואגדות מהרש"א

טו

[דף טז ע"ב - יז ע"א]

מנין למנין כו' עכ"ל. וז"ל ששוב כשראה מרדכי אז שנתצטל בנין בהמ"ק צימי כורש כמפורש בס' עזרא לב[חזר לשושן צימי אסתר ושוב אח"כ עלה שנית לארץ ישראל צימי כורש שנצנה הצית דהיינו ציאה שניה דקאמר ולצקוף כתיב הצאים עם זרובבל וגו' כמפורש בספר נחמיה לג[ומיהו אין סביר דהנהו כוליה דחשיב דצאו עם זרובבל וגו' מעיקרא עלו ושוב חזרו לשושן שוב עלו שנית כדכתיב בנחמיה הצאים עם זרובבל וגו' וי"ל דודאי צ' הכתובים איירי צציאה ראשונה אלא משום דשינה בצסקין שני שינה לז' לחשוב מרדכי בחר ה' והוא רמו דגדול ת"ת כו': כ"ז זמן שבדרך בן גדיה קיים בו'. כפרש"י דאל"כ למה לא עלה עזרא עם זרובבל וק"ק דצרוך גופיה למה לא עלה אז עם זרובבל ורש"י גא ליישב זה דצרוך מת בתוך השנים הללו דהיינו באותן שנים קודם שהתחילו לצנות בהמ"ק צימי דריוש האחרון אבל אין זה מספיק שהרי צרוך היה חי בשנת שמים לדריוש האחרון כדאמרינן לעיל לה[שהיה מתנבא בשנת שמים לדריוש ואז התחילו לצנות בהמ"ק כמפורש בספר עזרא לז[באדין בטילת עצידת בית אלהא גו' עד שנת תרתין למלכות דריוש וז"ל דבאותה שנה גופה שהיא שנת תרתין לדריוש מת צרוך ולא עלה בתחלת צניס לז': גדול ת"ת יותר מ**כבוד אב** בו'. מהא דמיייתי שלא נענש על אותן שנים שהיה צבית עבר אינו מוכח דגדול יותר מכבוד אב דבשוא לו נמי אין ראוי לעונש אלא דנקט האי לישנא דגדול ת"ת שסמך אלישנא דמתניתין דריש פאה לה[דתנן ות"ת כנגד כולם וא"ת למה נענש גם על אותן כ"צ שנים כיון דצרטון אב ואס וצמלואן הלך יעקב מסתמא מחלו על כבודם וחירץ צעל אמרי נועם צסם הר"י מפרי"ש שלצקוף י"ד שנה שהיה צבית עבר נתקברה דעמו של עשו ושלמה רבקה אמו את דבורה מנקמה אחריו לבית לכן והוא שהה שס כ"צ שנה ע"כ ועיין בצמפרשים צזה לט': **שהיה יעקב אבינו בבית עבר** בו'. ובכמה מקומות אמרו ב[בית מדרשו של שם ועבר שהיה קצלה צידם דנציאים היו וכאן אמר צבית עבר לפי שסם כבר מת בשנת ג' ליעקב אבל עבר היה חי עד שהיה יעקב שמי שנים צבית לכן כדלקמן ביא[ומסבירא קאמרינן שבאותן י"ד שנים שאין מפורש בקרא מה היה עסקו של יעקב מסתמא צבית עבר היה שע"כ קראו הכתוב בלב[יושב אהלים באהל של תורה צבית עבר בלב[:

ח"א דף יז ע"א **למה נמנו שנותיו של ישמעאל** בו'. פרש"י למה נמנו מה לנו לשנות הרשעים עכ"ל ואע"ג דאמר' פ"ק דצ"צ מיד[דישמעאל עשה תשובה מ"מ כיון שהיה רשע מעיקרא אין ראוי למנות שנותיו בתורה אי לאו משום יעקב מיה[: מלמד שקדשה ישמעאל בו'. הוכרחו לומר שקדשה ישמעאל בחייו דאל"כ מנין לנו לומר דבאותו פרק מת וגראה דהוליוו זה מדכתיב מין[וילך עשו אל ישמעאל דמשמע בחייו הלך אליו לישא בתו וקדשה אז דאל"כ אל ישמעאל ל"ל ואח"כ כשמת השיאה אחיה נציות מדכתיב מין[אחות נציות: הדיה **יעקב מוצמן בבית עבר** י"ד **שנים** בו'. **יצא מישם ובא** לו **לארם נמצא בשעמד על הבאר** בו'. ויש לדקדק דא"כ מצית עבר אחר שהיה שם י"ד שנים הלך לארם נהרים וקרא כתיב מין[וינא יעקב מצאר שצע וילך חרנה ואמרינן צמסכת חולין צפ' ג"ה מיה[כי מטא לחרן כו' וחזר למקום שהתפללו אצותיו וכו' וסולם היה עומד בצאר שצע כו' מכל זה מוכח דמצאר שצע הלך לחרן ולא מצאר שצע לבית עבר ואחר י"ד שנים הלך לחרן ויש ליישב דצית עבר נמי בצאר שצע ולא הלך כלל מצאר שצע לבית עבר אלא שהיה מוטמן בצאר שצע צבית עבר מפני יראת אחיו עד אחר י"ד שנים הלך משם לחרן ותו לא מידי ויש רמז צמלות באר שצע שיש צו אומיות עבר וארבע עשרה ועוד נראה דאציו ילחק נמי היה לו בית המדרש כדאמרינן ציומא מיט[ילחק זקן ויושב צישיצה היה כו' וכל שלשה מדרשות של שם ושל עבר ושל ילחק בצאר שצע היו ורמז מצאר שצע אומיות ש"ס עבר"א ח"צ: **ועשה שם י"ח חדש שנאמר ויעקב נסע וגו' ולמקנהו עשה סבות** גו'. ופרש"י הכא ויכן לו בית לימות החורף ועשה סוכות צ' פעמים צ' ימות הקיץ הרי י"ח חדשים כו'. עכ"ל ודריש ליה מדכתיב סוכות בלשון רבים וצית בלשון יחיד משמע דצ' פעמים עשה לו סוכות ופ"א בית אבל רישא דקרא ב[וינא יעקב סכותה לא דריש דהיינו שם העיר וכן משמע מתוך שמעתין דקאמר הכא ינא לו מארס נהרים ונא לו לסוכות ועשה שם י"ח כו' הרי לך צהדיא דגם לפי הדרשה דצ"פ עשה סכות הניחו סכותה דרישא דקרא כפשטיה שהוא שם העיר אבל מפרש"י צחומש יא[נראה דרישא דקרא סכותה נמי דריש וכן הבין הרא"ס גב[דצריז וכחצ צפירושו גמגומים ע"ש בארוך אבל לשיטתנו יתיישב הכל ויהיה פירוש הכתוב גב[וינא יעקב לעיר סכותה ושהה שם ויכן לו בית ולמקנהו צחורף וגם שהה שם עד שצנה לו ולמקנהו סכות צ"פ צקיץ ותו לא מידי גז[: **ובבית אל עשה ו' חדשים והקריב זבחים**. ויש לדקדק למה ייחסו כל הו' חדשים החקרים מכ"צ שנה לבית אל שהקריב שם זצחים דהא כמה מאורעות היו

צחומש א[עייניכם הרואות שאני אחיכם צמילה וכי פי המדבר אליכם צלה"ק עכ"ל דא"כ למה לא כלל את צנימין עמהם גם כי המילה ולה"ק אינו ראהה שהרצה אומות שהם נימולים ומדצרים צלה"ק שהוא לשון עברי ב[: **מאי משוב מצרים** בו' יין שדעת זקנים בו'. דהיין הוא הטוב צצמינין מוקדם צטובת א"י כדכתיב ג[ארץ וגו' גפן ולפי שאין משא י' חמורים הכרחי כ"כ מיין אלא ד[דודאי לזקנים כיעקב דעתם נוחה ממנו לפי טעם שהם מלונגים והיין מחמם: **וישתחו ישראל על ראש וגו' תעלא בעדנא** בו'. ופי' וישתחו ישראל ליוסף על ראש המטה היינו שהפך עמנו לזד השכינה כפרש"י צחומש ה[והוא מבואר דצצרי הרא"ס ע"ש ויותר נ"ל לפי דרש דהכא מתפרש ראש המטה ג"כ על יוסף שהוא היה ראש וחשוב צמטתו של יעקב: **וידבר על לבם** בו' **שא"ל דברים** בו' י' **גרות לא** **יובל** בו'. מספר י' גרות הס' אחיו שמכרוהו והמשילים לגרות ע"ד ו[נר אלהים נשמת אדם ואמר כי י' גרות לא יוכלו לגרות ז[לפי שאין טבע לנר שמכבה נר אלא אדרבה מדליקתו ציותר כן נעשה לי שע"י המכירה עליתי לגדולה וכמ"ש ה[אחס חשצתם לרעה אלהים חשצה עלי לטובה וגו': **ליהודים היתה** וגו'. זו תורה ובה"א **כי נר** וגו' בו'. דרשו כן דלפי פשוטו ה"ל למכתב היה אור כמו ט[היה אור צמוצצותם וע"כ דרשו היתה אורה זו תורה שנקראת בלשון נקצה צכ"מ ו' ויש לכון דדרש הזה כי התורה נתנה צעיון כמו לימוד התורה וצנעשה שהן המלות והתורה היא עדות לישראל כמ"ש יא[ואת העדות אשר אתן וגו' ויש גם צמלואיה שהם אות ועדות לישראל כמ"ש המפרשים והס שלשה השצת שנאמר צה יב[ציני וציניכם וכן התפילין כדתיב צהו ג[והיה לאות על ירך וגו' ווכן המילה שהוא אות צצית יד[ולכך גזר המן על אלו ציותר כפרש"י טז[לפי שהן עדותן של ישראל וכיון שנתצטלה גזירתו חזרו אלו עדות ליושנן אורה זו תורה כמ"ש לעיל ושמחה זו י"ט שהוא יום צציתה וכמ"ש טז[שחזרו מאבל לי"ט וששון זו מילה שחזרו לה כמ"ש ו' ורבים מעמי הארץ מתייהדים דהיינו תחלה צצרית מילה ויקר זו תפילין שהוא כבודן של ישראל ע"ש יח[**כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך שחזרו לזה כמ"ש יט[כי נפל פחד מרדכי וגו':** צריך לבימרינהו **בנשימה א' מ"ט** דבו"להו בו'. נראה לפרש דמדכתיב ב[ואת עשרת בני המן יתלו וגו' וכתיב בא[ותלו אותם ואת בניו על העץ משמע ליה דעל עץ א' צפעס א' נתלו וינאה נשמתן צצת א' ולא צזה אחר זה ומדחשיב להו צהאי קרא כסדרן זה אחר זה לא תאמר שכן נתלו צזה אחר זה לכך צריך למימרינהו צנשימה א' לרמזו שינא נשמתן צצת אחת דצצת אחת נתלו ולא נכתצו הכא כסדר הזה זה אחר זה אלא שנתלו צעץ א' שעשה המן של ג' אחמה כדמסיק דכולהו צחד זקיפא אזקיפו כסדרן זה תחת זה כמפורש צחרגוס בב[דחשיב להו כסדר הכתוב מלמטה למעלה מפרשגדתא עד ויותר וע"ד זה אמרו צירושלמי בג[איש צריש דפא ואת צסוף דפא כו' ויהיו כולם נכתצים תחת איש להורות כי כאיש אחד צפ"א נתלו כולם ועד"ז אמר נמי דוי"ו דויותר צריך לממתחא צוקיפה כמורדיא דלצרת לצרת שם הנהר ומורדיא הוא עץ שדוחקים צו הספינה מן האצנים והמכשולים בד[וכעין זה פי' הערוך הכא נמי הכא ה"ק שצריך לממתח ו' דויותר כעץ פשוט וארוך צוקיפה ותלויה שעושין מעץ דויותר הוא שנתלה למעלה מכולן צעץ ההוא כמפורש צחרגוס והו' ארוכה צו מלמעלה למטה שצעץ א' ארוך היו נתלו כולם מוותרת שלמעלה זה תחת זה עד פרמשתחא שנתלה למטה מכולם: **חזין מושריה זו ומלכי בנען** בו' **של** **תהא** תקבומה בו'. עיין צמרדכי וצר"ן צזה צסם ר"ת ושירת האזינו נמי כן היא שיש צה נמי מפלתן של עובדי כוכצים דכתיב ביה[מראש פרעות וגו' ביה[ודם עבדיו יקום וגו': **מלמד שבא מלאך וספרו** בו'. כנראה מפרש"י ממה שא"ל מה שאלתך צסוף משמע שהתחיל לדבר צצעם ואין הכרע כ"כ ועי"ל ממה שהיה חושב למספר ההרוגים ה' מלות וי' בני המן צשוון זולת צשאר מדעיות מה עשו משמע דהרצה היו צעזיזי וכעם ע"כ: **יאמר בפה** **מה שכתוב בספר** בו'. פרש"י סדר המקראות כו' כי המן צקס וכו' ומה צצאתה אסתר כו' כל זה יאמר שנה שנה עם הספר כו'. וגראה דהיינו כמ"ד לקמן פ"צ בד[דקורין המגילה מאחר הדצנים האלה: **ומאמר אסתר קיים** וגו' **דברי הצומות לא** בו'. לפי פשוטו מאמר אסתר היינו מאמרה לחכמים לקיים ימי הפורים ולפי שלא הזכיר מאמרה ביה[צכל אלא בט[ותכתוב אסתר וגו' והיינו דאמרינן לעיל ל' שלחה להס אסתר קצעוני לדורות ומ"ה קאמרי דמאמר אסתר היינו שאמרה למלך לצטל מחשצת המן הוא קיים דצרי הפורים ואהא מתמה וכי מאמר אסתר למלך צלחוד עשתה זאת ולא דצרי הזומות ליא[ומשני דקושטא דכן הוא דהא והא גרמו והמקרא מחוצר למעלה דצרי הזומות וועקתם ומאמר אסתר קיים וגו': **מלמד שפירשו ממנו סנהדרין** בו'. דהיינו אחיו חציריו שהיו מכלל אנשי כנסת הגדולה: **מעיקרא כתיב אשר באו** בו'. פרש"י צימי כורש כשעלה עם זרובבל כו' כ"ד שנה היה צין

מהר"ם שי"ף

דף טז ע"ב **גמ' יאמר בפה מה שכתוב בספר** בו'. ר"ל לקרות המגילה שניתן ליכתב ע"פ הרמז מ"ש כתוב זאת זכרון צספר וכדלעיל עד שמנאו לו מקרא כו' כתוב זאת וגו' עד צספר מה שכתוב צמגילה כו' ודלא כפירש"י דר"ל יאמר צפה לקרות עם הספר ר"ל מגילה המונחת לפניו ולא צעל פה דא"כ לא קשה מידי פרק צ' אמתני' דקראה על פה לא ינא פריך מנה"מ אמר רבא דכתיב מזכרין וגו' ואתיא זכירה זכירה כו' אמאי לא יליף מהכא יאמר עם הספר לפירש"י וק"ל: **פלגי פירקא**

הגהות והערות

לא[וזעקתם. לב[עזרא ד, ה ושם פסוק כד. לג[נחמיה ז, ז. לד[תיבת "שינה" נראה כמיותר. לה[דף טו ע"א. לו[עזרא ד, כד. לז[וברש"ש כתב דבמדרש חזית (שה"ש ה, ה) יש טעם אחר מדוע לא עלה ברוך ואשתמיטיה לרבינו. ובדברי פנחס כתב דבירושלמי מקשה כן משנני שהיה זקן ואפילו בעגלה קלה שנושאין בה זקנים לא היה יכול לנסוע, והן הן דברי המדרש שציין הרש"ש. לה[פאה פ"א מ"א. לט[יעויין מש"כ בזה ברבינו בחיי בראשית כח, א. מן ערך רש"י בראשית כה, כב עה"פ ותלך לדורש את ה'. מא[דף יז ע"א. מב[בראשית כה, כז. מג[וברש"י שם פירש אהלו של שם ואהלו של עבר. ובודאי שכל זמן שהיה שם חי עד שנת ג' ליעקב כמ"ש רבינו ישב גם בבית שם. מד[דף טז ע"ב. מה[ובטו"א דחה מכח קרשיא זו פירוש רש"י ומיאן בתירוצן רבינו. ופירש הגמ' בענין אחר. ועי"ע בישוב קרשית רבינו באהבת איתן על העיץ יעקב. מוז[בראשית כח, ט. מז[שם שם, י. מזח[דף צא ע"ב. מט[דף כח ע"ב. נן נדצ"ל "ויעקב נסע" סכותה. נא[בראשית לג, יז. נב[בפירושו לרש"י שם. נג[נדצ"ל "ויעקב נסע" לעיר. נד[ועיין בריטב"א מה שכתב בזה.

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 111

תאלתף להם תלי אותן ביסורין והביא עליהן כל אלות שבתורה כמה דאת אמר כצ"ל. וכן הוא בכל הדפוסים הישנים ופי' תלוי לשון עייפות ולאות. ת [מה] ירמיה אמר תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה' ומשה כו'.

פירוש מ"ש דמר אמר השמים ומר אמר שמי ה'. ולתרוץ זה הביא תוספתא דשנינו במכילתא בפי' דתחת השמים משום מלתא דריא דתני בסיפא ודייק לה מתחת שמי ה'. כדאפרש. ואנב אורחא מייח' נמי פלוגתיהו בכי מחה אמתה את זכר עמלק. כמו ששנויה שם ולשונה מעורב כאן עיין הגוססא הברורה במכילתא עצמה. [ר'] ישמעאל אמר עמלק כמשמעו כצ"ל. (עמלק כמשמעו זכר זה המן. אין להקשות היכי הקדים קרא רמז להמן קודם עמלק. הא המן הי' מאוחר בזמן. שיש לומר כיון דאינו מפורש אלא מרבייאי קאתי דלא היה צ"ל זכר להכי אין חשש שפעמים יקדים הכתוב מאי דאתי מרבייאי אפי' שהוא מאוחר לפי הזמן.) מחה בעולם הזה אמתה לעולם הבא. היינו שאע"פ שימותו בחרב בעוה"ז ואחר מותם ישפוטו בניהנם מ"מ לא יהיה להם חנינה לזכות לתחיית המתים להיות לעבודת ישראל כשאר הוה"ק דכתיב בהו ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. אי נמי אשמועינן שלא יתקבל א' מהם אם ירצה לבא במסורת הברית כדאיתא במכילתא על פסוק כי יד על כס יה שמביתו של עמלק לא יקבלו גרים לעתיד. ולכך הדור הזהו. שכל צוררי ישראל אשר היו בדור ההוא אע"פ שאינן מעמלק ימותו כשימחה עמלק. (מתחת כנפיך ספר תורתך שנתת להם כו'. דהא דכתיב מתחת השמים. מפרש ליה מתחת רמז מתחת כנפיך. והשמים רמז לס"ת הנתון מן השמים ואע"ג דאמר מתחת השמים דבר ה' הוא שאמר כי מחה אמתה וגו' מתחת השמים דה"ק קב"ה מחה אמתה מפני טענתך שאמרת מתחת השמים [פי'ע].)

עזיזות לבא, שנאמר (דברים לג כט) מגן עזרך. תאלתף להם. תלי אותן ביסורין והביא עליהם כל אלות שבתורה, כמה דאת אמר (שם לו) ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על איביך ועל שנאיך וגו'.

ת ג, סח תרדף באף ותשמידם. ירמיה אמר תרדף באף ותשמידם, ומשה אמר (שמות יז יד) כי מחה אמתה את זכר עמלק מתחת השמים. שמואל אמר (עמלק כמשמעו, זכר זה המן, מחה בעולם הזה, אמתה לעולם הבא, מתחת השמים, לו ולכל הדור ההוא עד סוף כל הדורות.

ר' יהושע אמר שלא יהא ניין ונכד לעמלק. מתחת השמים. שלא יאמרו אילן זה של עמלק, גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק. ר' אליעזר אומר לפי שבקש לאבד את ישראל מתחת כנפי השמים, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רשע זה בא לאבד את ישראל מתחת כנפיך, ספר תורתך שנתת להם מי יקרא בו. דבר אחר, לפי שבקש לאבד את

תאלתף. חיבה שאין כמוה ודורשה נוטריקון מלשון תליה ומלשון אלה ע"פ מדה י"ז. תלי אותן ביסורין. נ"ל שפי' מלשון תלוהו וזבין שפי' כפיה על ידי יסורים שתיבת ביסורים פירושו של חיבת תלה אותן. ת שמואל אמר עמלק כמשמעו. כל מאמר זה

סוף מכילתא בשלח וכאן יש שבויים רבים בין בשמות האומרים ובין בשמות התנאים ובין בסידור המאמרים ובין בגירסת כל מאמר וקשה להעתיק מאמר גדול כזה ומבקשו ידורש המאמר משם ושם שמואל שנוכר כאן טעות הוא שהמכילתא כולו ברייתות מתנאים ולא נזכר שם אמורא. מקצה הארץ. דברים י"ג ח' כ"ח וכן כוון לפסוק דברים כ"ח ס"ד שכתוב שם והפיץ ה' אלהיך בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ ועי"ז יכירו אותו בכל העולם ועמלק וכן המן מורע עמלק באו לאבדם מתחת כל השמים לפיכך צוה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים שע"ז אמר כאן ותשמידם מתחת שמי ה'. אימתי יאבד שמם של אלו וכו'. עד ושמו אחד דורש מ"ש מתחת שמי ה' שבתורה בסוף בשלח ובסוף תצא כתוב מתחת השמים וכאן כתוב מתחת שמי ה' שע"פ מדה י"ז מדבר כאן ג"כ מעמלק ולמה כתוב כאן בשינוי שמי ה' ע"כ דורש שבתיבת ה' כולל כל מה שכתוב בסוף בשלח כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק שאין ה' שלם ולא הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק שקיים עמלק מעכב מלכות שמים בעולם.

ישראל שהן עתידין להתפזר מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (דברים כח סד) מקצה הארץ ועד קצה הארץ. ר' אליעזר אומר אימתי יאבד שמם של אלו מן העולם ותעקר עבודת כוכבים ועובדיה מן העולם ויהא הקדוש ברוך הוא יחידי בעולם בענין שנאמר (זכריה יד ט) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא והיה ה' אחד ושמו אחד, בשעה שתדף באף

ספר תורתך שנתת להם. אע"ג דאכתי לא נתנה להם התורה ואפי' עשרת הדברות אכתי לא נאמר להם עד סיני ומלחמת עמלק ברפידים היה. יש לומר דס"ת היינו מספור מעשה בראשית ושבעה מצות בני נח ומצות שנצטוו במרה כי נכתבו בספר קודם מ"ת כמ"ש רש"י גבי ויקח ספר הברית עי"ש. שהן עתידין להתפזר כו'. קשה מאי מיבזא איכא בהא מילתא שימיעון מצד זה. ו"ל דמשום דע"י פזור ישראל בין עכו"ם שמו ית' נודע בגוים. כמ"ש בפסחים בפי' האשה גבי וזרעיה לי בארץ ע"ש. ה"ק שאם זה יאבד את ישראל שעתידים להתפזר בין האומות לא יתקיים ענין זה ולפי דרש זה מפרש לקרא מתחת השמים מתחת כנפיך והשמים רמז לד' רוחות השמים. אימתי יאבד כו'. והכוונה שפי' מתחת השמים כאשר תאבד עכו"ם ועובדיה מתחת השמים ודייק מרביית הכא מתחת שמי ה'. שפי' שאז יקראו שמו ה' כי יהיה ה' למלך בעולם לבדו שאין עכו"ם בעולם [פי'ע].

מתנות כהונה

נפסוק ואני אקשה אם לא פרעה שיקשה לזנו למען יוכל לקבל המכות. תלי. לשון עייפות ולאות ומלת חלאתך דרש כמו חלאתך. אלות כו'. דרש חלאתך לשון אלה וקללה מחשך להם. ה"ג לפי שבקש לאבד את ישראל שהם עתידין כו'.

חסלת אלפא ביתא תליתא

מסורת המדרש

חד מחומת נשלח סימן כ"ח. ילקוט נשלח רמז קס"ז. זהו אלפא רבה פרעה י"ד סימן י"ג.

חידושי מהר"ל

תליתא אותם ביסורים כצ"ל. עמ"כ. מחה בעולם הזה כו'. עד סוף המאמר הוא מן המכילתא מ"פ בשלח בקצת שנינו ע"ש. מן העולם ותעקר עבודת כוכבים כו'. כן צריך להיות.

ליקוטים

כח לסבול המכות שלא ימותו מיד כד' שיהיו מצטערים תמיד ע"ד כי תולעתם לא תמות וגו' והיינו תלי אותן ביסורין דאמר. שנאמר אשר מגן צריך. שהוא לשון שבר כדלעיל בפסוק בכה תבכה. ירמיה אמר תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה'. ומשה אמר כי מחה אמתה מתחת השמים וסאי שנה דמר אמר השמים ומר אמר שמי ה' ולתרוץ זה הביא תוספתא דשני במכילתא בפירוש דתחת השמים משום מילתא דריא דתני בסיפא ודייק לה מתחת שמי ה' כדאפרש (יפה עוף). שמואל אמר. צ"ל ר' ישמעאל אמר (עין חזק).

הָמָן בֶּן־הַמֶּדְתָּא צִרָר הַיְּהוּדִים
הָרְגוּ וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם:
יָא בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפֵּר הַהֲרוּגִים
בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ:
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה
בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַיֵּךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת
אִישׁ וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי־הָמָן בְּשָׂאֵר מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ:

הָמָן בֶּן־הַמֶּדְתָּא מְעִיקָא
דִּיהוּדָאִין קָטְלוּ וּבִעְדָּא לֹא
אוּשִׁיטוּ יֵת יְדֵיהוֹן: יָא בַּיּוֹמָא
הַהוּא עָלָא מִנֵּין קָטְלִין בְּשׁוֹשָׁן
בִּירְנָתָא קָדָם מֶלֶכָא: יב וַאֲמַר
מֶלֶכָא לְאֶסְתֵּר מֶלֶכְתָּא בְּשׁוֹשָׁן
בִּירְנָתָא קָטְלוּ יְהוּדָאִין וְהוֹכְרוּ
חֲמֵשׁ מֵאָה גּוֹבְרִיא רּוֹפִילִין

רש"י

ביאור הגר"א

במנין המן, וה' שמכאן ואילך כולל גם כן נ', וכן בתפילה, וכמו שהגהתי ובאותות כו'. והוא סוד מה שאמרו (מכילתא בשלח יד לא) שהמצרים לקו חמשים מכות, וזה שנחלקו (גם כן) רבי אליעזר ורבי עקיבא מנין שכל מכה ומכה כו', זה חשב הפרטים, וזה חשב גם הכללים. וזה שאמרו בגמרא שבאות ראשון נלקו במצרים ובאות שני נלקו בים, וכולן כלולין בו באות אחרון. ובמטה נלקו כולם, לפי שהוא כולל כולו, והוא שלשה ענינים, מטה זאת שנהפך הפך, והוא נקרא מטה נוקבא. וכן 'עשרת' כולל למ"ד אותיות [אולי צ"ל: ל"א. ורוצה לומר, מעשרת וכו' עד הרגו, ל"א אותיות], והם נגד ל"א מלכים של כנען. וזה שאמרו (מגילה טז ב): כל השירות כולן אריה על גבי לבנה, חוץ מזו ושירה של כנען, וזה שאמרו (מכות כד א): אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו, של"א נתיבות הם כפולות, בסוד כבוד א'ל', שמלכותו בכל משלה, שלכן עשר כמנין המלכות. ובבזה לא שלחו את ידם. כדי להראות שלא עשו בשביל ממון, רק כדי לקיים גזירת המלכות:

משפטי ה' אמת צדקו יחדו

וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: ר"ת בגי' חג פורים אי נמי מיכאל גבריאל (347) ששמותם רמזו לאורך המגילה כמסיעים לנצחונם של היהודים. ♦ וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: ר"ת וס"ת בגי' יהוה צבאות ביחד עם מרדכי (799). יָא בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפֵּר הַהֲרוּגִים בְּשׁוֹשָׁן: ס"ת גי' 332 עולה ר"ת וס"ת שמותיהם של עשרת בני המן הרשעים פ'רשנד'א, ד'לפון, א'ספת'א, פ'ורת'א, א'דלי'א, א'רית'א, פ'רמשת'א, א'דיס'י, א'רדי'י, ויזת'א שהריגתם עשתה רושם שרשעים גדולים היו. יב בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים: ר"ת בגי' טוב, שאמרה אסתר "אם על המלך טוב" משמע רמז לכך שיהרגו היהודים באויביהם, ס"ת בגי' מיכאל שוב רמז לשר ישראל שעזר ליהודים במלחמה. ♦ בְּשָׂאֵר מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ מִ'ה עֶשְׂרֵה: ר"ת בגי' בני המן (157), הרי ידוע שהיו לו 208 ילדים הרשע הזה אולי רמז שאותם גם יהרגו. ♦

מָה עָשׂוּ וּמַה־שָּׂאֲלָתָךְ וַיִּנָּתֶן לָךְ
וּמַה־בִּקְשָׁתְךָ עוֹד וְתַעֲשֵׂ: יְיָ וְתֹאמַר
אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֶן
גַּם־מָחָר לַיהוּדִים אֲשֶׁר בָּשׂוּשָׁן
לַעֲשׂוֹת בְּדַת הַיּוֹם וְאֵת עֲשֶׂרֶת
בְּנֵי־הָמֶן יִתְּלוּ עַל־הָעֵץ: יְיָ וְיֹאמַר
הַמֶּלֶךְ לְהַעֲשׂוֹת כֵּן וְתִנָּתֶן דָּת
בְּשׂוֹשָׁן וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמֶן תָּלוּ:
טוֹ וַיִּקְהָלוּ הַיְּהוּדִים (יתיר י') אֲשֶׁר־

דמוזרעית עמלק וְיָת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי
דְהֶמֶן בְּמִשְׁאֵר פִּלְכֵי מִלְכָּא מַה
עֲבָדוּ וּמַה שְּׂאֲלָתְךָ וְתַתִּיב לָךְ
וּמַה בְּעוֹתִיךָ עוֹד וְתַתְּעַבְדִּי.
(ת"א וְאֹמַר מִלְכָּא לְאַסְתֵּר
מִלְכָּתָא בְּשׂוֹשָׁן בִּירְנָתָא קְטִילוּ
יְהוּדָאִי וְגִמְרוּ חֲמֵשׁ מָאָה גּוֹבְרִין
וְיָת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי דְהֶמֶן בְּשִׂאֵר
מְדִינָתִי דְמִלְכָּא מַה עֲבָדוּ וּמַה
שְּׂאֲלָתְךָ וְתַתִּיב לָךְ וּמַה
בְּעוֹתִיךָ תוֹב וְתַתְּעַבְדִּי:
יג וְאֹמַרְתְּ אֶסְתֵּר אִין עַל מִלְכָּא
שְׂפִיר יְתִיב רְשׁוֹ אוֹף מָחָר
לַיהוּדָאִין דִּי בְּשׂוֹשָׁן לְמַעַבְדִּי
יֻמָּא טָבָא וְחֲדָא כִּד חֲזִי
לְמַעַבְדִּי עַל יֻמָּא דְנִיסָא וְיָת

עֲסָרְתִּי בְּנֵי דְהֶמֶן יִזְדַּפְּקוּן עַל קִיסָא. (ת"א וְאֹמַרְתְּ אֶסְתֵּר אִין עַל מִלְכָּא שְׂפִיר יְתִיב אוֹף לְמָחָר לַיהוּדָאִי
דְאִית בְּשׂוֹשָׁן לְמַעַבְדִּי הִיךְ גִּזִּירַת יֻמָּא דִּין וְיָת עֲסָרְתִּי בְּנֵי דְהֶמֶן יִזְקָפוּן עַל צְלִיבָא): יד וְאֹמַר מִלְכָּא
לְאַתְעַבְדָּא כְּדִין וְאַתִּיחִיבַת גִּזִּירַת דִּינָא בְּשׂוֹשָׁן וְיָת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי דְהֶמֶן צְלִיבוּ: טו וְדִין סְדוֹר צְלִיבְתָהוֹן

ביאור הגר"א

רש"י

(יג) ינתן גם מחר. עשו כן בשביל שיראו מן השרים, שמא
יאמרו כי מתחילה הטעה המן את מרדכי, ועכשיו הטעה
מרדכי את המן, ולא ממצות המלך, כי המלך אינו יודע מזה
כלל, לכך בקשה שתעשה אפילו מה שלא היה כתוב כלל באגרת. וגם יראו שגם שרים גדולים תלו, והיינו ממצות המלך,
כי בדת אינו כתוב זאת, ועל כרחק ממצות המלך עשו זאת, ולא יהיה להם שנאה על היהודים אף אחר כך:

משפטי ה' אמת צדקו יחדו

עוֹד וְתַעֲשֵׂ: בְּנֵי הַדָּסָה אֶסְתֵּר הַמִּלְכָּה בִּיחָד עִם שֵׁם אַהִיָּה (856), שִׁקְבָּהּ מִמְּלָא אֶת מִשְׁאֲלָתָה שֶׁל
הַצַּדִּיק בְּצִירּוֹף שֵׁם הַגְּאוּלָּה. יג אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֶן בְּנֵי דְהֶמֶן וְיָת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי דְהֶמֶן יִזְקָפוּן עַל צְלִיבָא (177)
רִמּוֹ לִכְךָ שְׂדִיבְרָה לִקְבֵּה. ♦ יִנָּתֶן גַּם־מָחָר לַיהוּדִים: סִתְּ בְּנֵי פְרִים (330). יד וְיָת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי דְהֶמֶן יִזְקָפוּן עַל צְלִיבָא
בְּשׂוֹשָׁן: רִתְּ וְסִתְּ בְּנֵי יְהוּה אֲדָנִי אֱלֹהִים אַהִיָּה שְׂדִי (512). ♦ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמֶן: בְּנֵי הַדָּסָה
אֶסְתֵּר הַמִּלְכָּה בִּיחָד עִם שְׂכִינָה, שְׂדִי (1534), רִמּוֹ לִשְׂכִינָה שְׂעוּרָה אוֹתָהּ וְשֵׁם שְׂדִי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר הַדּוֹרוֹת
שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּצִיאָם מִהַגְזִירָה מִזְכִּירָה אֶת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמֶן שֶׁרָשְׁעִים אֵלּוּ כָּתְבוּ שִׁטְנָה עַל הַיְּהוּדִים בְּכָל
הַמְּדִינוֹת. ♦ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמֶן תָּלוּ: רִתְּ בְּנֵי מִרְדִּכִּי הַצַּדִּיק (483) שֶׁבִּזְכוּתוֹ נִתְּלוּ הַרְשָׁעִים
הָאֵלֶּה.

בְּשׁוֹשָׁן גַּם בַּיּוֹם אַרְבַּעַּה עָשָׂר
 לַחֹדֶשׁ אֲדָר וַיַּהֲרֹגוּ בְּשׁוֹשָׁן שְׁלֹשׁ
 מֵאוֹת אִישׁ וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־
 יָדָם: טז וַשָּׂאֵר הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר
 בְּמַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהָלוּ וַעֲמַד עַל־
 נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִיְבֵיהֶם וְהָרוּג
 בְּשֵׁנֵיהֶם חֲמֵשָׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף
 וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: יז בַּיּוֹם־
 שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר וְנוֹחַ

דאָצטליבו עס הָמָן אַבוהוֹן עַל
 קִיסָא דְזַמָּן לְמַרְדֳּכִי רוּמִיָּה
 חֲמִשִּׁין אַמִּין תַּלַּת אַמִּין הָוָה
 נָעִיץ בְּאַרְעָא וְאַרְבַּע אַמִּין
 וּפְלָגָא הָוָה רַחֵיק פִּרְשְׁנִדְתָּא מִן
 אַרְעָא וּפִרְשְׁנִדְתָּא הָוָה צְלִיב
 בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק מִן
 דְּלָפוֹן פְּלָגוֹת אַמְתָּא. דְּלָפוֹן הָוָה
 צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק מִן
 אַסְפֹּתָא פְּלָגוֹת אַמְתָּא. אַסְפֹּתָא
 הָוָה צְלִיב־ בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה
 רַחֵיק מִן פּוֹרְתָא פְּלָגוֹת אַמְתָּא.
 פּוֹרְתָא הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין
 וְהָוָה רַחֵיק מִן אַדְלֵיא פְּלָגוֹת
 אַמְתָּא. אַדְלֵיא הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת
 אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק מִן אַרִידְתָּא

פְּלָגוֹת אַמְתָּא. אַרִידְתָּא הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק מִן אַרִידְתָּא פְּלָגוֹת
 אַמְתָּא. אַרִידְתָּא הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק מִן אַרִידְתָּא פְּלָגוֹת אַמְתָּא.
 אַרִידְתָּא הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק מִן פִּרְמִשְׁתָּא פְּלָגוֹת אַמְתָּא. פִּרְמִשְׁתָּא הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין
 וְהָוָה רַחֵיק מִן אַרִיסִי פְּלָגוֹת אַמְתָּא. אַרִיסִי הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק מִן אַרִידִי פְּלָגוֹת אַמְתָּא.
 אַרִידִי הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק מִן וִיזְתָּא פְּלָגוֹת אַמְתָּא. וִיזְתָּא הָוָה צְלִיב בְּתַלַּת אַמִּין וְהָוָה רַחֵיק
 מִן הָמָן פְּלָגוֹת תַּלַּת מָאָה גּוֹבְרִין מְדָבִית עֲמֶלֶק וּבַעֲדָאָה לֹא אוֹשִׁיטוּ יַת יְדִיהוֹן: טז וַשָּׂאֵר יְהוּדָאִין דִּי בְּפִלְכִי
 דְּמִלְכָּא אַתְּכַנְשׁוּ וְקִימוּ יַת נַפְשֵׁיהוֹן וְאַשְׁכַּחוּ נִיחָא מִבְּעַלִּי דְּבִבְיָהוֹן וְקָטְלוּ בְּסִנְאִיהוֹן שְׁבַעִין וְחֲמִשָּׁא אֶלְפִין
 מְדָבִית עֲמֶלֶק וּבַעֲדָאָה לֹא אוֹשִׁיטוּ יַת יְדִיהוֹן: יז בַּיּוֹם תַּלַּת עֶסְרִי לִיְרַח אֲדָר הָוָה קָטוּל בְּזִרְעִית דְּעֲמֶלֶק

ביאור הגר"א

(טז) ועמד. פירוש, באחדות גמור. על נפשם. שמא יבואו והלכו להם. והרוג בשנאיהם. פירוש, משום שלא באו
 האויבים עליהם. ונוח מאויביהם. כי לא באו עדיין כלל, האויבים, לכך הרגו המה בשונאיהם:

משפטי ה' אמת צדקו יחדו

טז וַשָּׂאֵר הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּמַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהָלוּ וַעֲמַד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִיְבֵיהֶם:
 ר"ת בגי' עמלק שהוא האויב. • נִקְהָלוּ וַעֲמַד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ: ס"ת בגי' מגילה. • וּבְבִזָּה
 לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: ר"ת וס"ת בגי' יהוה צבאות ביחד עם מרדכי (799) שהשם נלחם להם ביחד
 עם מרדכי והעם. יז וַשָּׂאֵר הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּמַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהָלוּ וַעֲמַד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִיְבֵיהֶם:
 יוד ממ (291). • וְנוֹחַ מֵאִיְבֵיהֶם אֲשֶׁר בִּזְיָוִן וְעֵשָׂה אֶת־יָדָם מִשְׁתַּחֲוִי וְשִׁמְחָה: ס"ת בגי' פר
 (280) רמז לפור מיגון נהפך לשמחה. • וְנוֹחַ מֵאִיְבֵיהֶם אֲשֶׁר בִּזְיָוִן וְעֵשָׂה אֶת־יָדָם מִשְׁתַּחֲוִי
 וְשִׁמְחָה: ר"ת בגי' המגילה י"א י"ב י"ג י"ד (143), שהרי אלו שבערים לא קוראים בחמשה עשר, אי

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן קכא.]. ב) צנח צמח י. ג.) [מועד קטן כח. כמוזכר עז. צנח צמח י.]. ד.) [צנח צמח עה.]. ה.) [צרכות גז.]. ו.) קדושין עא. ז.) יצמות יג. ח.) מולין יח. [קח.]. ט.) [תענית דף יח.]. י.) לקמן דף צד. כ.) לקמן סא ע"א.

גליון הש"ס

גמ' אר"י אין כאן עני. ע"י שנת סג ע"א רש"י ד"ה לא יחדל:

הנהגות וצינונים

א) בכ"י נוסף משום ר' יהודה בן בתירא, ועי' תוספתא פ"ג ה"י: [ב] יש להוסיף **איתנין** (יעב"ץ, וכ"כ מרש"י כאן וב"ב וכו' בקצת כ"י). בכמה ראשונים וכ"י חזיתנין, וכו' בבב. ברא"ש הוי"ז: [ג] צ"ל **דאיתנין** (יעב"ץ, וכו' בכמה כ"י). ראשונים וכ"י כי היכי **דחשבינן** התם, וכו' בב"ב: [ד] **צ"ל מאן** (גליון): [ה] ברש"י וראשונים וכ"י נוסף **שעה**: [ו] בכ"י של הגמרא ושל רש"י **ומיצ"ל**: [ז] **נכתב** ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י כך הוא נכון וכן איתא בילקוט שמות רמז קע"א (גליון): [ח] ס"א **ובתיב** (גליון): [ט] וכ"מ בירושלמי כאן (מהרש"ם):

ליקוטי רש"י

באיפורו. כשיעור איפור אכילתו **שחמתי** ע"י עליו כזית [לקמן פה.]. **עליונים** **למטה**. אותם שהם עליונים כאן ממנה עושין ראיתי שם שהם למטה. ותחתונים **למעלה**. ראיתי עניים שהם ציניו שפלים שם ראיתים חסונים. ואנן. בעלי תורה היאך אחינן. היאך יש חשיבותנו. כי היכי. דליתנין הכא חסונים ונכדנים הכי אחינן התם. הרוגי מלכות ותו **ללא**. כלומר הן מלחא למודא הוא דהוי דהו שנהרגו על קידוש השם ותו לא הוי דהו. הרוגי **לוד**. לוליינס ופסוס אחים שהרגוס טוריינס הרשע צלדקיא כדלמרינן צמסכת תענית (דף יח:) על ידי גזירה שגזירה על ישראל להשמיד על שנמלח בה מלך הרגוה ומשדו את ישראל עליה ועמדו האחים הללו ואמרו מה לכם על ישראל אלו הרגנוה [ב"ב יז.]. זה שמי **לע"ה** וזה זכרי **לדור דור**. מדלל כתיב שמי זכרי משמע שלמדו שמי שמות ואמר לו זה שמי מיוחד וזה השני אני זוכר [קדושין עא.].

באיפורו. של חמץ וכשר קודש נמי משנפסל ציונא חסור צאכילה:

יקרות וקפאון. אידי דאיירי צירושלים צינאת שעריה דקתני וכן מי שינא מירושלים כו' פתח דהא פרשתא דצעין למימר קמן

שעתיד הקצ"ה להוסיף על ירושלים: אור שיקר בעולם הזה. כשחמה

⁽⁶⁾ באיסורו מה איסורו בכזית אף חזרתו בכזית תניא ר' נתן אומר⁽⁶⁾ זה וזה בשתי ביצים ולא הודו לו חכמים ⁽⁸⁾ והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון מאי יקרות וקפאון א"ר אלעזר זה אור שיקר בעולם הזה וקפוי לעולם הבא ר' יוחנן אמר אלו נגעים ואהלות שיקרין הן בעוה"ז וקפויין הן לעולם הבא ור' יהושע בן לוי אמר אלו בני אדם שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעוה"ב ⁽⁷⁾ כי הא דרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד כי הדר אמר ליה אבוה מאי חזית אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה

מקום שנהגו. אור"י צסס ריב"א דמפרש צירושלמי מאי שנא ערבי פסחים משאר י"ט משום דזמן הפסח מתחלות ואילך ואף יחיד קאמר התם צשאר ימות השנה ציוס שמציא קרבן חסור צמלככה ופרץ אס כן יהא כל היום חסור כמו יחיד שמציא קרבן ומפרש התם משום דלאוי להקריצ משחרית אצל פסח אינו יכול להקריצו אלא אחר חלות כדנפקא לן⁽⁷⁾ מצין הערצים ופרץ אס כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב צכל יוס יהא צכל יוס חסור צמלככה ומשני שאני תמיד שהמורה הוציאה מן הכלל דכתיב ואספת דגנך ואס כל ישראל יושבים וצנטלים מי יאסוף להן דגן ומשמע התם דמדלאורייתא חסורה ונראה דאף צומן הזה דליכא הקרצה כיון שנאסר אז חסור לעולם: העושה

ותחתונים למעלה אמר לו בני עולם ברור ראית ואנן היכי⁽⁸⁾ התם כי היכי דאיתו אנן⁽⁸⁾ הכא הכי איתנין התם ושמעתי שהיו אומרים ⁽⁹⁾ אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן (ומאן⁽⁷⁾) גינהו אילימא ר"ע וחביריו משום הרוגי מלכות ותו לא אלא הרוגי לוד ⁽²⁾ ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה' מאי מצלות הסוס א"ר יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד⁽⁸⁾ שהסוס רץ ומציל⁽⁸⁾ ר' אלעזר אמר כל מצילות שתולין לסוס בין עיניו יהיה קדש לה' ור' יוחנן אמר כל ביזה שבוזין ישראל עד שעה שהסוס רץ ומציל יהיה קדש לה' בשלמא למאן דאמר כל ביזה שבוזו ישראל היינו דכתיב ⁽²⁾ והיה הסירות בבית ה' כמזרקים לפני המזבח אלא למ"ד בהנך תרתי מאי והיה הסירות בבית ה' מילתא אחריתי קאמר דמתעתרי ישראל ומתנדבי ומייתי בשלמא למ"ד ביזה היינו דכתיב ⁽⁶⁾ ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות אלא למ"ד הנך תרתי מאי ולא יהיה כנעני א"ר ירמיה ⁽⁶⁾ אין כאן עני וכנעני מנלן ⁽⁷⁾ דאיקרי תגר דכתיב ⁽⁷⁾ וירא שם יהודה בת איש כנעני מאי כנעני אילימא כנעני ממש אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק והזהיר את יעקב ויהודה אזיל ונסיב אלא אמר רבי שמעון בן לקיש בת גברא תגרא דכתיב ⁽⁷⁾ כנען בידו מאזני מרמה ואיבעית אימא מהכא ⁽¹⁾ אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ: ⁽¹⁾ והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמו האידנא לאו אחד הוא אמר רבי אחא בר חנינא לא בעולם הזה העולם הבא העולם הזה ⁽⁶⁾ על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת לעולם הבא כולו הטוב והמטיב ושמו אחד מאי אחד אמו האידנא לאו שמו אחד הוא א"ר נחמן בר יצחק לא בעולם הזה העולם הבא העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת אבל לעולם הבא כולו אחד נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י ⁽¹⁾ סבר רבא למדרשה בפירקא א"ל ההוא סבא לעלם כתיב ר' אבינא רמי כתיב ⁽¹⁾ זה שמי לעלם⁽⁸⁾ וזה זכרי לדור דור אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת:

הדרן עלך אלו עוברין

"מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין ⁽⁶⁾ נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם

היאך יקרא אלא צשמו: לא כשאני נכתב. שני שמות לימדו שם הכתיבה ושם הקרייה: הדרן עלך אלו עוברין

מקום שנהגו. עד חצות. תני היום: שלא לעשות. כדי שלא יהא טרוד צמלככה וישכח ציעור חמנא ושחיתת הפסח ומקון מנא לצורך הלילה דמנא לטרוח מצעוד יוס כדי להסב מהר כדלמר צפ' צמחא (דף קט.) חוטפין מנא צלילי פסחים צצציל תינוקות שלא ישנו: ואל

אלו עוברין פרק שלישי פסחים

ג.

עין משפט

נר מצוה

א א מיי פ"ח מהל' י"ט הל' יח כ סמוג לאון עה טוש"ע אור"ח סי' תסס סעיף ג ד:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אֹרֶךְ יָמֵי [קפאון]: [זכריה יד. ו]

ב) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל מְצֻלוֹת הַסּוֹס קֹדֶשׁ לַיהוָה הַפִּירוֹת בְּבֵית יְיָ פְּמוֹנָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:

[זכריה יד. כ]

ג) וְהָיָה כָּל סִיר בַּיּוֹרֻשָּׁלַיִם וּבִיהוּדָה קֹדֶשׁ לַיהוָה וְכָבֹאוֹת וְכָבֹאוֹת וְלִקְחוּ מֵהֶם וּבְשָׁלוֹ בָהֶם וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית יְיָ וְכָבֹאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא:

[זכריה יד. כא]

ד) וַיֵּרָא שָׁם וַיְהִיֶּה בַת אִישׁ כְּנַעֲנִי וְשָׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחֶהָ וַיָּבֵא אֵלָיו:

[בראשית לח. ב]

ה) כְּנַעֲנִי בִידּוֹ מֵאֲזִינוּ מִקְרָא לְעֶשֶׂק אָהֶב:

[יהושע יב. ח]

ו) מִי יַעֲזֵב זֹאת עַל צַר הַמַּעֲמָדָה אֲשֶׁר סִתְּרָה שָׁרִים כְּנַעֲנִיָּה נִכְבְּדִי אֶרֶץ: [ישעיה כח. ח]

ז) וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיָה יְיָ אֱלֹהִי וְשָׁמוֹ אֱלֹהִי:

[זכריה יז. ט]

ח) וַיֵּאמֶר עוֹד אֲלֵהֶם אֶל מֹשֶׁה בַּהַר הָאֵמֶר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֲלֵהֶם אֲבֹרָהֶם אֲלֵהֶם יִצְחָק וְאַלְהֵי יַעֲקֹב שְׁלֹחֵי אֲלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֵלָם וְזֶה זְכָרִי לְדֹרֹדֹר: [שמות ג. טז]

רבינו חננאל

כנותר מה נותר איסורו בכזית דאכילה כתיב ביה אף חזרתו. וכיון שהזכיר אס לא עבר הצופים חזור דש"מ עד הצופים מירושלים הוא חשוב הוצרך מהאי קרא והיה ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה' ואמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שעה שהסוס רץ ומציל פי' חצי היום שהצל של סוס תחתיו. ומפני זה פתח והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון פי' ר' אלעזר אור שהוא יקר בעולם הזה כלו כדכתיב (משלי ו כג) כי נר מצוה ותורה אור וכתיב (שמואל א ג א) ודבר ה' היה יקר בימים ההם. קפוי הוא מצוי לעולם הבא וכל דבר מצוי ביד הרבים בזול הוא דכתיב (ויאל ג א) ביום ההוא אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו.

איתפת אמר ליה אבוה מאי חזית. אמר ליה עולם הפוך ראיתי. עליונים למטה כלומר היקרים החשובים בעולם הזה כדכתיב (ישעיה יג יב) אוקיר אנוש מפז ואדם מכתם אופיר ראיתי אותם תחתונים במדרגה התחתונה. והירודים בעולם הזה ראיתי בעליה למעלה מאלו. אמר ליה בני עולם ברור ראית כלומר האמת שם הוא שהוא לשם עליון הוא העיקר. אמר ליה אנו חשיבותינו התם כי הכא. ושמעתי אשרי מי שיבא לכאן ותלמודו בידו יש מי שאומר שגורס על פה כי הלך וגרסתו עמו. ויש מי שמפרש מי שיבא בכאן ומעשיו מיסדים ותלמודו שקיים כל מה שלמד נמצא כאלו הביא ראיותיו עמו. והרוגי מלכות אין כל בריה ולשון יכולה במחיצתן ואסיקנא לאו ר"ע וחביריו דהללו מעלתן גדולה וזולתי מצות הריגתם. אלא שני אחים שהיו בלוד בשעה שנמצאת בת קיסר הרגוה ובקשו להרוג כל יהודי בשבילה ואמרו שני האחים אנו הרגנוה כדי להציל כל ישראל ונהרגו הן זכור: והיה ה' למלך [על כל הארץ] ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. [יהיה] ה' אחד שאין שם בשורה רעה שצריך לומר ברוך דיין האמת אלא הטוב בכל שהכל טוב שאין שם רע. ושמו אחד כר"נ בר יצחק דאמר בעולם הזה שמי נכתב בידו הא ונקרא באלף דלת אבל בעולם הבא כולו אחד כשאני נכתב כך אני נקרא. רבה סבר למדרשה בפירקא ולגלותו א"ל ההוא סבא זה שמי לעלם חסר ר' כתיב כלומר עלמיה. [וזה] זכרי כשאני נקרא עכשיו באלף דלת. ובעולם [הבא] בשמי שנא' זה שמי לעולם: הדרן עלך ואלו עוברין

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין כו' ומתמהי' מאי אריא ערבי פסחים אפי' כל ערובה נמי דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן

הקשה הרי"ף בעין יעקב הלא גם בעוה"ב הרשעים מצדיקים עליהם הדין, וכשאמרו רז"ל בפרק עושין פסין [עירובין] דף י"ט עמוד א' עוברי בעמק הבכא וכו' שמצדיקים עליהן הדין ואומרים יפה דנת יפה זכית יפה חייבת יפה תקנת גיהנם לרשעים גן עדן לצדיקים וכו', וא"כ גם זה כמו ברכת דיין האמת. ולענ"ד נראה לתרץ עפ"י מה ששמעתי בילדותי מהמנוח הרב החסיד המוכיח הגדול המפורסם מוה"ר אפרים רישר וצלה"ה מגיד דק"ק בראד, פירוש המאמר הזה, שדקדק כמה שאמר לא כעולם הזה העולם הבא, הרי בעסק הברכה אין הפרש, שעל הטובות גם בעוה"ז מברך הטוב, אלא שבעולם הזה יש גם רעות ולעולם הבא לא יהיה רע כלל, וא"כ אין בעסק הברכה הפרש, והיה לו לומר לא העולם הזה עולם הבא, העולם הזה יש בו רעות וטובות העולם הבא אין בו רק טובות.

ואמר הוא המנוח ז"ל דכתיב [ישעיה י"ב, א'] אודך כי אגפת בי, לפי שמעלין לא תצא הרעות ואין דבר רע בא מהקב"ה והכל הוא לטובה, ואפי' הפרעניות שבא על האדם אינו רעה אבל טובה לזכך אותו ולהכניע יצה"ר ולטהר הנשמה שיזכה לעולם שכולו טוב, אלא שהאדם בעולם הזה אינו מבין הדבר לאשורו ונדמה בעיניו כאילו הוא רעה, כמו החולה שעושין לו תחבושת ויש לו יסורים והחולה השוטה צועק להסיר התחבושת, אבל החכם סובל בשמחה, וכן הוא יסורי הרשעים הם תחבושת. אמנם אחר מותו שרואה ומבין הטוב האמיתי, וכמו כן לעתיד לבוא כשנוכח לזה במהרה, נאמר ביום ההוא אודך כי אגפת בי, שנותן הודאה לשעבר על שנתאנף בו הקב"ה לפי שעה להטיבו באחריתו. וזהו כוונת המאמר כאן, בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת, שסובר שזהו מצד מדת הדין, ולעולם הבא כולו הטוב והמטיב, פירוש שיראה למפרע שכולו היה מדת טובה והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב. אלו דברי הרב מוה"ר אפרים זצ"ל. ומעתה גם בעושין פסין פירושו, רבש"ע יפה זכית יפה חייבת, ויפה היינו לטובה, ויפה לו לרשע החיוב שסבל, וכמו כן הגיהנם הוא רק כור ללבן בו מכל סיג ופסולת, והכל לטובה.

סליק פרק רביעי

פרק מקום שנהגו

בלילה, שאין שם מהירות וחטיפה בשביל שאלת התינוקת, שכל זה הוא בפסח ראשון ולא בשני, ולכן ודאי שמשנתינו רק בפסח ראשון מיירי. ועד כאן לא כתבו התוספות בריש ערבי פסחים [לקמן צ"ט ע"ב] דפסחים היינו ראשון ושני, אלא אי גרסינן ערב פסחים, אבל במשנתינו ששנינו "ערבי" אם כן היינו ערבי פסחים דעלמא, וכיון שהוכחנו שמשנתינו רק בפסח ראשון מיירי, שפיר מקשה בגמרא מאי אירא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וכו'.

רש"י ד"ה שלא לעשות, שלא ישכח. כוונת רש"י ליתן טעם על מנהג שלא לעשות קודם חצות, אבל אחר חצות יכול להיות שגם רש"י סובר כטעם הירושלמי שהביאו התוס' שאסור מן התורה, ולכן כיון שאחר חצות עכ"פ אסור מן התורה וא"כ כל מלאכתו היה צריך למהר ולעשות קודם חצות והיה אז טרוד מאוד במלאכתו, לכן

שם שהם שקץ ונשותיהם שרץ ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה. נקט ג' כינויים הללו. ואומר אני כי שקץ הוא לשון ריחוק, שקץ תשקצנו, ואמנם בכל שמנה שרצים המטמאים לא מצינו לשון שקץ כלל רק לשון שרץ, ובמקום שכולל כל השרצים נקט גם לשון שקץ, כדכתיב [ויקרא י"א, מ"א] וכל השרץ וכו' שקץ הוא לא יאכל, ולפ"ז שרץ הוא ריחוק יותר משקץ, שמדבר המטמא צריך ריחוק יותר אפי' מנגיעה, ולקמן אמרו והגדילו השנאה ששונאים עמי הארץ את הת"ת, וכיון שהם שונאים אותם כודאי מתרחקים מהם, ואמרו ונשותיהם יותר מהם, לכן אמר על העמי הארץ שהם שקץ ועל נשותיהם שרץ ועל בנותיהם ארור שוכב עם כל בהמה. כי אמרו [גדה י"ג ע"א] כל היד המרבה לבדוק בנשים משוכחת, לפי שהנשים מטמאים בנדה בפנים כבחזק, ולכן צריכה בדיקה, אבל בנות עמי הארץ המזולזלים בבדיקה אינם מרגישים בטומאת נדת עד שהרם יוצא לחוץ. והנה בהמה אין לה פרוודור, ובת ע"ה שג"כ דומה לה כאילו אין לה פרוודור המעכב הדם, ולכן מזולזלת בבדיקה בפנים, ואמר עליהם ארור שוכב עם כל בהמה.

שם תנא שנה ופירש יותר מכולן. נ"ל הטעם, משום דעמי הארץ מצאו להם חז"ל רפואה מן התורה בשלהי כתובות [ק"א ע"ב] שיעשו פרקמטיא לת"ח וישיא בתו לת"ח, ואמנם אין הכוונה שיזכה איזה זכות כמה שמשיא בתו לת"ח, רק הכוונה שמשיא בתו ומחזיק ידי חתנו לתלמוד תורה, ועמי הארץ כאלו נאמר עליהם עץ חיים היא למחזיקים בה. ואמנם זה ששנה ופירש, כודאי פירשתו מן התורה הוא מפני שרוצה למלא תאות נפשו, וכל הון לא יספיק לרודף אחר התאווה, ופורש מן התורה להרבות במשא ומתן, וזה לעולם לא יחזיק ביד לומדים אחרים, שאם תורתו עזב בשביל תאות נפשו, איך יחסר לעצמו להחזיק ביד חכם אחר, וזה לעולם אין רפואה למכתו, והוא גרוע מכולם.

דף נ' ע"א העולם הזה על בשורות טובות וכו' לעולם הבא כולו הטוב והמטיב.

מקום שנהגו וכו' בערבי פסחים. זה פשוט דמשנתינו רק בפסח ראשון מיירי, אבל פסח שני הא ודאי שאחר חצות, שאז בפסח ראשון לא תליא במנהגא רק אסור ע"פ דין, שאיסור זה לא שייך בפסח שני שאינו ערב יו"ט ואין בו איסור מצד ערבי ימים טובים, וגם לא לטעם הירושלמי שהביאו התוספות במשנתינו, דבשלמא פסח ראשון הוא זמן הקרבה לכל ישראל שייך לומר שאסור בעשיית מלאכה, אבל פסח שני אף שודאי לזה האיש שהיה טמא או בדרך רחוקה שלא עשה את הראשון ועושה עתה את השני שהאיש הזה אסור במלאכה, כמו אם היה מביא בשאר ימות השנה איזה קרבן, אבל לא שייך לומר שהיום אסור בעשיית מלאכה, וא"כ איסור מלאכה אחר חצות לא שייך בשני. וגם המנהג שקודם חצות לא שייך בשני, שהרי בשני ליכא ביעור חמץ, וגם תיקון המצה יכול לעשות

מסורת הש"ס
עם הוספות

שכסוי ¹⁷הדם נוהג בו. תימה אמאי לא חני שכסוי הדם נוהג
 בזכרים ונקבות ושלוה הקן אינו נוהג אלא בנקבות:
 בדרב יהודה בו. וא"ת אמאי אינטריך ריבויא לקן
 שזים דאי משום דכתיב על הארץ א"כ לא ליכתוב

עין משפט
נר מצוה

ליקומי דעז"י

[illegible]

במילין. על ידי דברי
לחש של כשפים [ע"ז לח:].
כ" צפור כ" בנף.
דבוק הוא נפור של כל מין
כנף לרבות חגבים
[בראשית ז, יד].

תורה אור השלם
(א) וחשב לו הכהן את
מכות הערפד עד
שנת חיבל ונתן את
הערפד ביזם ההוא
קדש לך (ויקרא כג)
(ב) כי יקרא קץ צפור
לפניך בפרך בכל עין
או על הארץ אפרחים
או ביצים והואם ברצת
על האפרחים או על
הביצים ולא תקח חשב
על הבנים: (דברים כו)
(ג) שלח תשלח את
האם ואת הבנים תקח
לך לשמען ימים
הארכת ימים:
(דברים כז)

(ד) כֹּה אָמַר יְיָ הַחַיִּים
בְּיָמֵי דָרְדָר וּבְיָמֵים עֲזִים
(תְּחִיבָה: [שְׁעֵרָה מִן, מֵן])
(ה) דָּרְדָר הַנֶּשֶׁר בְּשִׁמְשֵׁים
דָּרְדָר נָחַשׁ עָלַי צָר
דָּרְדָר אֲנִיָּה בְּלֵב יָם וְדָרְדָר
גָּבַר בְּעֵמֶלָה: (מִשְׁעָל, לֵשׁ)
(ו) וַיְהִי דָרְדָר בָּא עַד
הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה
שֵׁם לְאַלֹהֵים וְהָיָה
לְקִרְאָתוֹ הַחֲשִׁי הָאֲדָמִי
קִרְעֵי פִתְגָמֵי וְאֲדָמִי
עַל רֹאשׁוֹ:

(ז) וַיֹּאמֶר יי' לֹא יִדּוֹן
רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם
בְּשָׁנָם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ
יָמָיו כַּמָּה וְעַשְׂרִים
שָׁנָה: [וכראשית ג. יג.]

(ח) וַיֹּאמֶר מִי הָגִיד לְךָ
כִּי עִירָם אֵתָּה הַמֶּן
הַעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ

לִבְלֹתִי אֶכֶל מִמֶּנּוּ אֶכֶל
דְּרוֹר חֲמֹשׁ מֵאוֹת וּקְנִי
(ל) תַּחֲיֶה וְכֹל בְּהֶמָּה
[בראשית ג, יד] (נ) וְאֶתֶר

הגהות חב"ח

(א) גמ' ויוני עליה
וצפרים שקנו נטפחים:
(ב) רש"י ד"ה נפחי
מלא וכו' הלא איתתא
לחמי:

גליץ היש"ם

גמ' דרך נשר איקרי.
בענין זה לעיל דף פח ע"ב
ולקמן דף קמ ע"א ברכות
דף לה ע"ב עירובין דף ב
ע"ב יומא דף י ע"א ב"מ
דף פז ע"ב מנחות דף לו
ע"א:

תגהות וציונים

[illegible]

כִּי־חָלָץ הֵן בִּידֶךָ׃ חֲמוּר בִּכְסוּי וכו׃ צִפּוֹר לִפְנֵיךָ מֵה׳ תִּלְשָׁלֵחַ אֶת־הָאֵם וְאֶת־יֶחֱזוֹר בְּהָרִים וּגְבֻעוֹת׃ כִּי יִקְרָא בַּמֶּאוֹרֶעַ מִטְהוּרָה וְלֹא־מִטְמֵאָה בְּדֶרֶךְ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים׃ לֹא עֵץ יִבְבֹּרוֹת שִׁיחִין עַל־הָאָרֶץ וְכִי מֵאַחֲרֶיךָ לִפְנֵיךָ בְּדֶרֶךְ לִמָּה יֵצְאוּ׃ קִנּוּ בִידֶךָ אֶף כָּל־אֲמָרוֹ׃ ^(ב) יוֹנִי שׁוֹבֵב בַּמִּפְיחִין וּבִבְרִיּוֹת ^(א) וְקִנְנוּ בַּפֶּרֶס חַיִּיב תוֹךְ הַבַּיִת וְכֵן יוֹנִי יֵרָא אִמּוֹ מִרְמֵה דֶרֶךְ שֶׁאֵין קִנּוּ בִידֶךָ הָאֲלֵפֶיךָ לִמָּה לֹא־

אמר רב דאמר רב
האמר ה' הנותן בים
ישר בשמים הכי נמי
לא איקרי אמרי ליה
ה' ואדמה על ראשו
ה' המן העץ
התורה מנין דכתיב
מנין וכו' ר' חייא ור'
ני הדרסיאות על שם
רב כהנא לדידי חזיין
היה חד מינייהו דלא
די קירי אמרה סומא
ה' מ"א"ר יצחק דאמר
התור בין טמא צפור
קרי צפור תא שמע
טמא כנף חגבים לא
רמש וצפור כנף מאי
גור כנף טמא וחגבים
כדמשנינן תא שמע
זנין לא כדשנינן ת"ש
ובענפיה

א. כל שורה ארכה צרחה מיל: ואמר^ק קירי קרי, אדוני אדוני. קירי
ליל שאין מדקדקים בלשונם ההוא (ג) דאחא לקמיה (דרכי ינאי)
צירי טפלה הוית לי וגנבון מין: שומא. שוטה בלא ראות: אימא קירי.
אחאו שאת קורא ארון עבד הוא על שהיה הוא^ק עבד: אחיוה. עבדים
הן שלא דברו מעולם: בייצין ס"ה. והאמר רב כהנא לדרי חזי לי
אחא בייצין. על ידי כשפים מלומדות לדבר ארון עופות:^ז שוף משמע
(דברים יד) כל עוף טהור תאכלו וכתיב^ז כל שרץ העוף טמא הוא לכם
זה וזה דמות צפור וע"כ אטמאם נמי מזהיר ומזהיל משמעת מיינה
צור בהדרה. משמטעי מיינה ובקן לאחויי וטמאם וטמאם: תא שבע.
חזי קמיה ומזהילא דאכריניה דוד ללו מנפור וטמאם ובקן לאחויי חצבים:
וצענפוהי

כִּי בָּנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים: (ובְּרִיחַ, לֹא, יִתֵּן) וְיִתְּנָהּ קוֹל לִךְ בְּשִׁמְשׁוֹ רֹאשׁ מִן יוֹת כֹּל בְּהִמָּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ תְּכִנִּית כֹּל צִפּוֹר מִן אֲשֶׁר תַּעֲרֹף בְּשִׁמְשׁוֹ: (ובְּרִיחַ, לֹא, יִתֵּן) וְכָל הַרְמֵשׁ הַיָּמֵשׁ עַל הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל הַעוֹף הַעֲרֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כֹּל בְּנֵי: אֲסוּפֵי מִסְבִּיבֵי עַל יְבִחֵי אֲשֶׁר אֵינִי זֹכֵר לָכֵן וְכֵן דִּרְלֵי עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל וְאֶתְלֶתֶם

יכול אף זה בן ת"ל:
חולין⁶ עד שיבאו ליד
הכי איתמר אמר רב
[ואבערבין דאע"ג דר
דכתיב ונתן את
עד שיבאו לידי גזב

לפי שנאמר ^אשלח
הבנים תקח לך יכול
כדי שימצא קן ^בת
לפנך קן מ"מ צפור
^אלפנך ברשות החדד
^בבאילנות מנין ת"ל ב
ומעדות מנין ת"ל או
שסופנו לרבות כל ד
לי לומר לך מה דרך
שאינ קנו בידך מכא
ויוני עליה ^השקנן
^אואוחזין ותרנגולין
בשילוח אבל קנו
הרדסאות פמור משי

שֶׁאֵין קֵנוּ בִּידֶךָ אֶף
קָרָא פֶּרֶט לְמוֹזֶמֶן וְעוֹד
דָּו בְּדֶךְ כְּדֶרֶךְ יִתְּוֹדֵד
יֵיב בְּשִׁילוֹחַ שְׁנֹאמֶר ^(ט)
כְּשִׁמְשִׁים דְּכֹתִיב ^(ט) דֶּךְ
וְאִיקְרִי דֶּךְ סִתְמֵא
שֶׁשׁוּ שֶׁל אֶדֶם מִהוּ אִמֵּי
הוּא בֶּשֶׂר הֶמֶן מִן הָרֶמֶס
הַסֵּתֶר אֲסִתִּיר מִרְדְּכִי
כִּי־אִי: וְאִזְחֹהוּ שְׁאִינוּ מִ
תְּנִי הִרְדְּסִיאוֹת מֵאֵן דְּ
עַל שֵׁם מְקוֹמָן אִמֵּר
וְהוּא קָרָא קִירִי קִירִי
חֲבֵרְתָּהּ סוּמָא אִמֵּרִי
^(ז ט) אִ"ר אִשִּׁי אִמֵּר לִי
מֵא פֶטוֹר מִלְּשִׁלַּח: מִמֵּו
עוֹף מִשְׁמַע לֵן בֵּין
מֵמָּא לֹא אִשְׁכַּחן דֹּא
ו צְפוֹר בֵּין שְׁהוֹר בֵּין
שִׁ"ש ^(ט) הֲחִיָּה וְכֹל בְּהֵמַת
גִּנְף חֲגָבִים לֹא צְפוֹר מִ
מֵאִי לֹא כְּדִמְקִשְׁיֵין לִלְ
ל כֵּנָף מֵאִי לֹא כְּדִאֻקֵּי

דרי. ט"ו שורות: כפתי מ
צעירובין (דף ע"ג) גבי צי
ם לי וגנבה ממני ואמרה מ
תה: **סומא ואימא קירי בירי**
לי ר' חנינא מילין. דברי ר
קושטא הוא לא הוא אמר:
מע בין טמא בין טהור כדכח
ההוא הכחוש שלא לעשות ע
ין וכקו לאחיו חבשים: **א**
כ כפרים טומאים נמי מש

וְכָל הַיּוֹם הַהוּא עַל כָּל הַרְעָה אֲשֶׁר עָשִׂים וּמֵאֲתָיִים: [שְׁמִי חַי כֵּן] (כ) תִּתֶּנּוּ תַחֲיָה לְמִינָהּ וְכָל הַפְּהֻמָּה לְמִינָהּ וְלִכְלל חַיֵּי הַשָּׂדֶה חֲקִיצוֹ וְכֵאֵל בְּשׂוֹר וְשִׁתִּיתָם דָּם: וְיִחְזַק לְ

צדק ולשמוק מעל הארץ ומיהו על
הארץ אינערדיק למעוטי נשר בשמים
אנצל קשה דא"כ מאי פריך בסמוך
מונא קן בשמים הכי נמי דמחייב ומאי
קושיא הא כתיב על הארץ וגררה
דפריך דקן בשמים נחייב ממדקדק ומעל
הארץ נמעט שצדס דמה ראיא:

תא שמע

כחיצ (החלים יא) איך תאמרו לנפשי
והי הרכס כפור י"ל דפשיטא דדוד
לעוף טהור היה מדמה עצמו וכן
(שם קד) ככפור נמלטה מפח
ויוקשים (שעיה לא) ככפרים עפות
ואת"ת והא כחיצ (החלים פד) גם כפור
מנאפה צית דאירי נמי צטמא דלאוו
טהור מנא טמא לא מנא וימיה
אפשר דמירי צטהור כדמוכח סיפא
דקרא דכחיצ ודודו קן לה ונפור
דדודו היא טהורה כדמוכח באלו
טוריפות¹⁹ (לעיל דף טב) והא דכחיצ
(החלים קד) אשר שם כפרים יקנו
חסידיה וגו' אפשר דבכלל חסידיה הם
כל הטמאים ונפרים היינו טהורה:
טרפות

למה לי מבי יקרא נפקא כי
לפניך לאתויי שיהיו לפניך ומ

וְהָיָה אִמּוֹרֵי יִצְחָק כֵּן בְּיָמֵינוּ
 דָּרָךְ וְגו' אֵלֹא מַעֲתָה מִצָּא קֵן
 דְּמִיחִיב בְּשִׁלּוּחַ הֶקֶן • דָּרָךְ ג'
 פִּפְּוֹנֵא לֵרֵב מַתְנֵה מִצָּא קֵן בְּרִי
 מִשְׁשֶׁה מִן הַתּוֹרָה מִנִּין ⁽¹⁾ בְּשִׁגְם
 אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מִנִּין ⁽²⁾ וְאִנְכִּי
⁽³⁾ מֵר דְּרוֹר ⁽⁴⁾ וּמִתְרַגְמִינֵן מִיֵּרֵא
 שְׁמַעוֹן ⁽⁵⁾ חֵד תְּנִי הִדְרִסְיֹאוֹת וְחֵד
 הַיּוֹדְרוֹס וּמֵאן דְּתִנִּי הִדְרִסְיֹאוֹת
 וְקִימִין שִׁיתֶסֶר דְּרִי בְּפִתִּי מִלֵּיל
 הַיּוֹה קְרִי קִירִי קִירִי אִמְרָה לֵה
 אִמְרִי קִירִי בִירִי ⁽⁶⁾ אֲתִיּוּה וְשַׁחֲט
 ס"ד אֵלֹא אִימָא בְּמִילִין: עוֹף
 קִקְרָא כִּי יִקְרָא קֵן צְפוֹר לְפִנְיָ
 מִטְהוֹר אִשְׁכְּחֵן דְּאִיקְרִי צְפוֹר
⁽⁷⁾ תְּבִנִית כָּל צְפוֹר כְּנָף מֵאִי ל'
 צְפוֹר מִטְהוֹר כְּנָף טִמָּא וְחֻגְבִּים
 לֹא צְפוֹר בִּין מִטְהוֹר בִּין טִמָּא
 תֵּא שְׁמַע ⁽⁸⁾ כָּל צְפוֹר כָּל כְּנָף
⁽⁹⁾ וְאֵתָה בֶן אָדָם אִמּוֹר לְצְפוֹר

בצניעות של יוני הורדוס: וקיימא שית פ
הוא לשון אדון. בירי הוא עבד כדלמ
(דדיינא) דבעא למימר מרי קירי טבלא
כמו שאנו אומרים: אמרה לה, אידי לחצ
שנשארו מעבדי הורדוס ושמויה: אמר
הרי רב כהנא מעיד על הדבר ואי לאו
בין שמוא וכו'. אי הוה כמי עוף הוה מ
דכמי (ויקרא יא) תשקנו מן העץ: ת"ש.
ללא מפורש משמעוי דין טומאן דין טה
ההיה וכל דהמה יהללו דין שס ה' ה'

וְאֵלֶּיךָ הִסְתָּר אֲסִיתִיר פְּנֵי
בְּשֵׁם מַחְצִיתֹהוּ חֲמֻשִׁים וְיִמָּאִתִּים וְיִקְוֶה בְּשֵׁם חֵן
וְשֵׁם רַצְוֹר כְּנָת: וְתִלְמִים כְּמֵה, י: (כ) הִמָּה וְכֵן
כֵּן אֲדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנִי יי אָמַר לְרַצְוֹר כֹּל פֶּה

ביאור הגר"א

אסתר פני ביום ההוא. פירוש, אפילו בשעת הסתר פנים אשלח את אסתר. ולפי זה אתי שפיר שאמר ההוא מינא לרבי יהושע בן חנניה¹⁹: "עמא דאהדרינהו מרא לאפיה מיניה, אחוי ליה עוד ידו נטויה עלינו". פירוש, שאמר דכתיב הסתר אסתר פני כפשומו, ואף על פי כן ידו נטויה עלינו כמ"ש²⁰ "אסתר" שהוא מרומז על אסתר, שעושה לנו נסים אך הם בהסתר. וז"ש²¹: "ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס". שהקב"ה יעשה לנו (נסים) גם גדול כזה, ואמרו שזאת היה בימי המן, לכך היה גם גדול יותר מחנוכה אך הוא בהסתר פנים. ואמר משל למלך שהיה לו בן יחיד, והיו השרים מתקנאים בו מחמת שראו גודל אהבת המלך עליו. לימים חטא הבן לאביו וגירש אותו ליער וסבר הבן שאביו עזב אותו ושכח אותו, אבל אביו ברחמיו על בנו היה מתירא שמא יפגעו בו חיות רעות שביער או שריו השונאים אותו. מה עשה, שלח את עבדיו המשרתים אותו לתוך היער, אך אמר להם שאל ידע בנו מזה כדי שיחזור מחטאיו אשר עשה, לימים בא עליו דוב ובא אחד מעבדי אביו והצילו, וסבר הבן שהוא מקרה. אח"כ בא שר אחד משונאיו, ועמד אחד מעבדי אביו והצילו מידיו, והבין הבן כי איך אפשר שיהיה מקרה כל כך תכיפה תמיד, והבין שזאת עשה אביו, ונתקעה אהבת אביו בלבו וחזר בתשובה שלימה. כך הקב"ה שלח אותנו בגלות והיה מתירא שמא יפגעו בנו הדובים הקשים, שלח איתנו עבדיו המשרתים ועושה לנו

בעילם המדינה". פירוש, 'עילם' – היא העיר מלוכה עצמה, ו'שושן' – הוא החוזק אשר בתוכה. וכתב זאת להראות גדולת השי"ת שהוא מסבב סיכובין לעשות גם לישראל, לפי שמרדכי היה בשושן כמ"ש¹¹: "איש יהודי היה בשושן". פירוש, ש'היה' כבר, סיבב הקב"ה והוליד את אחשורוש לשושן שישב שם. ולפיכך אמרו¹² שצריך לקרותה כולה. דלכאורה, למה לנו לידע בתקפו של אחשורוש. אך שבכל פסוק ופסוק הוא מספר גודל הנם. אך הנם הוא בהסתר פנים, כלומר, שסיבב לעשות בדרך הטבע ולא כמו שהיה במצרים¹³ "כיד חזקה ובזרוע נטויה", ולפיכך¹⁴ אנו מזכירין בכל יום ובכל יו"ט ושבת גם יציאת מצרים ואין אנו מזכירין גם זה, אף שהיה ממיתה לחיים ובמצרים היה מעבדות לחירות. וז"ש בגמרא¹⁴: "ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס". אימתי, בזמן המן. דלכאורה הוא תמוה. והענין¹⁶ כמ"ש חז"ל¹⁷: "אסתר מן התורה מנין, דכתיב¹⁸ ואנכי הסתר אסתר פני מהם ביום ההוא". דלכאורה המאמר הזה אין להבין, דמאי קשה להו על אסתר מנין היא מן התורה יותר משאר צדיקים שנעשה גם על ידיהם. והיינו, דגם שכארץ ישראל אין כל כך חידוש, ולכך חנוכה אינו גם כמו פורים אף שהיה גם גדול מאוד, לפי שהיה בזמן המקדש. ומ"ש: "אסתר מן התורה מנין". פירוש, היכן מרומז שאפילו בהסתר פנים דהיינו בגלות עושה לנו (נסים) גם גדול כזה. ואמרו: "דכתיב ואנכי הסתר

11 לקמן ב, ה. 12 מגילה יט, א ושו"ע או"ת סי' תרצ"ג. 13 דברים כו, ח. 14 מגילה יא, א. 15 עזרא ט, ט. 16 במהדרי ירושלים בהערה: ענין זה ממש הובא בספר "האמונה והשגחה", המלוקט מכתבי קודש של הגר"א ז"ל בדף יד ב אות יד, וז"ל: אך הענין כמ"ש בביאור מגילת אסתר המיוחס להגר"א ז"ל על מה שאמרו חז"ל אסתר מן התורה מנין עיי"ש. ועיין בביאורו על אגדות בבא קמא צב, ב ד"ה אי דלית דורא דלינא. 17 חולין קלט, ב. 18 דברים לא, יח. 19 חגיגה ה, ב. 20 דברים שם, 21 מגילה שם.

קדם יי בידיו: יועבד יהושע פמא דאמר לה משה לאגחא קרבא בעמלק ומשה אהרן וחור סליקו לריש רמתא: יא ויהי כד מרים משה ידוהי ומתגברין דבית ישראל וכד מנח ידוהי ומתגברין דבית עמלק: יב וידי משה יקרא ונסיבו אבנא ושוויאו תחותיה ויתב עלה ואהרן וחור סעידין בידוהי מפא חד ומפא חד והואה ידוהי פרישן בצלו עד דעל שמשא: יג ותבר (נ"א ותבר) יהושע ית עמלק וית עמה לפתגם דחרב: יד ואמר יי למשה כתב דא דכרנא בספרא ושווי קדם יהושע ארי ממחא אמחי ית דכרנא דעמלק מתחות שמאי: טו ובנא משה מדבחא ופלח עלוהי קדם יי דעבד לה נסין: טז ואמר בשבועה אמירא דא מן קדם דחילא דשכנתה על פריסי יקרא דעתיד דיתגח קרבא קדם יי

האלהים בידיו: ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: יא והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: יב וידי משה כבדים ויקחו־אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד־בא השמש: יג ויחלש יהושע את־עמלק ואת־עמו לפי־חרב: פ מפטיר יד ויאמר יהוה אל־משה כתב זאת זכרון בפספס ושים באזני יהושע כי־מחה אמהא את־זכר עמלק מתחת השמים: טו ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה | נסי: טז ויאמר כי־יד על־כס יה

רש"י

חמה וערצז את השעות (מנחם כח): (יג) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו, ולא השאיר אלא חלשים שנהם, ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים שעשו על פי הדבור של שכינה יי (מנחם כח): (יד) כתוב זאת זכרון. שזא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות: ושים באזני יהושע. המכניס את ישראל לארץ, שינוה את ישראל לשלם לו את גמולו. כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ (מכילתא מס' דעמלק ג): כי מחה אמהא. לכן אני מזהירך, כי חפץ אני למחותו: (טו) ויקרא שמו. של מונח: ה' נסי. הקדוש צרוך הוא עשה לנו כאן נס גדול. לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מונח זוכר את הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו: (טז) ויאמר. משה: כי יד על כס ידו. ידו של הקדוש צרוך הוא יי הורמה ליטע נכסאוי

שפתי חכמים הקצור

על פי הדיבור (ראה רא"ם). יב. לפי שלא הזכיר בתחילת המלחמה דבר ה' יתברך, אלא כתב ויאמר משה אל יהושע ומשמע שמעצמו ציוהו, לכן הוצרך לומר שהיה מפי הגבורה (מהרא"י). יג. וילמדו כולם דרך ארץ מעמלק שבא להזיק את ישראל (רא"ם). יד. וילא שאמחה אותו אני, דאם כן מאי ושים באזני יהושע (רא"ם). טו. דלא תאמר יד של משה, לכן פירש ידו של הקדוש ברוך הוא. ואמר 'הורמה', פירוש לפי שעה, כמו 'כי אשא אל שמים יד' וגו' (דברים לב מ), שלא תפרש 'כי יד' וגו' שידו על הכסא תמיד (רא"ם). טז. לא שהורמה והונחה על כסאו בלבד, מבלתי שישבע, אלא שהורמה ונשבע (רא"ם). 'בכסאו'

לזטל כשפים, לפי שזני עמלק מכשפים היו (ראה אסמ"ר י א): (י) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שזריכים שלשה לעבור לפני התיבה, שזענית היו שרויים (מכילתא מס' דעמלק ח): חור. בנה של מרים היה, וכלל בעלה (סוטה יא): (יא) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו של משה נולחות היו המלחמה וכו', כדליתא בראש השנה (כט): (יב) וידי משה כבדים. בשביל שנתעלל במנוה ומנה אחר תחתיו נתיקרו ידיו (מכילתא מס' דעמלק ח): ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא ישב לו על כר וכסת, אמר, ישראל שריון צנער אף אני אהיה עמהם צנער (תענית יא): ויהי ידיו אמונה. והי משה ידיו נאמונה פרושות השמים נתפלה נאמונה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשזין את השעות באיטרולוגיא"ה נאמו שעה הם נולחים, והעמיד להם משה

לחזקו בעת המלחמה שיהיה בטוח בתפילתו של משה (מנח"י). ז. הודיע זה כאן, משום דעד עתה לא הוזכר חור, ועתה הזכירו כמו שהוא ידוע, לכן פירש שהיה בנה של מרים, שהיה מפורסם בימים ההם (רא"ם). ח. וילא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים (רי"ה כט). ט. ויהי קאי על משה, ולא על ידיו, מדלא כתיב ויהיו (רא"ם). י. פירוש מכוונת. מהרש"ל (מנח"י). יא. ויתפרש הכתוב ויחלוש' דהשאר אך את החלשים, כי את 'עמר' הגבורים הכה לפי חרב, ומה שהשאר את החלשים ולא הרג את כולם, יען דזה היה

מַלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמַלְק מִדֶּרֶךְ דָּר: פ פ פ

בְּדְבִית עַמְלֵק לְשִׁיצִיּוֹתָהוֹן מִדְּרִי
עֲלָמָא:

קיי"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן, סנא"ה סימן. ומפטירין דבורה אשה נביאה, בשופטים פרק ד':

רש"י

עמלק [ס"א עשן] שכתוב בו וְעִנְרָתוֹ שְׁמֶרְהָ נָלַח (עמוס ה' יח),
וערים נמשפּ אֶבֶד זָכָרָם הִפְנֶה (תהלים סט), מהו אומר אחריו
וְהָ לְעוֹלָם יִשָּׁב הָרִי הַשֵּׁם שֵׁלֵם, פּוֹנֵן לְמִשְׁפָּט פְּסָלוֹ הָרִי
הַכֶּסֶף שֵׁלֵם:

חפלת פרשת בשלח

להיות לו מלחמה ואיזה בעמלק עולמית". ומהו 'כס' ולא
נאמר 'כסא', ואף השם נחלק לחלו, נשבע הקדוש צרוך
הוא שאין שמו שלם ואינו כסאו שלם עד שימחה שמו של
עמלק [ס"א עשן] כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם
והכסף שלם, שנאמר (תהלים טו ז) הָאֵלֹהִים תִּמְנֹת לְנֶלֶח זֶהוּ

שפתי חכמים הקצור

שלם בעצמו, אלא שכל זמן שזרע עשו בעולם אין השם בשלמות נמצא
אצלנו. וה' כסא' היינו המלכות, כמו שכתוב (בראשית מא ז) רַק הַכֶּסֶף
אגדל ממך, ורצונו לומר שאין מלכותו יתברך בשלימות בעולם הזה
(גוי"א). חפלת פרשת בשלח

היינו השמים, כמו שכתוב (ישעיה סו א) 'השמים כסא' (אמ"ש עיר"ש).
י. בא להורות ש'מלחמה' וה' כסא' כאן, אין הכוונה על פועל המלחמה,
כי אין זה תמיד רק לעיתים ידועים, אלא מורה על האיבה שבלב שיש
לו לעשות מלחמה בו (רא"ם). ית. אין הפירוש חס ושלום שאין השם

הפטרת בשלח

הפטרה לפרשת בשלח (שופטים ד ד - ה לא)

לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרַק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמִּרְכָּבָה וַיָּנֶם
בְּרִגְלָיו: מו וּבָרַק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה
עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֶה סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב
לֹא נִשָּׂאָר עַד־אַחַד: יז וְסִיסְרָא נָם בְּרִגְלָיו אֶל־אֶהֱל
יַעַל אִשֶּׁת חֶבֶר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יִבִּין מִלֶּד־חֲצוֹר
וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקִּינִי: יח וַתֵּצֵא יַעַל לִקְרֹאת סִיסְרָא
וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אֶל־תִּירָא וַיִּסֹּר
אֵלָיָה הָאֶהֱלָה וַתִּכְסְּהוּ בַשְּׂמִיכָה: יט וַיֹּאמֶר אֵלָיָה
הַשְׁקִינִי־נָא מַעֲט־מִים כִּי צָמְתִּי וַתִּפְתָּח אֶת־נְאוֹד
הַחֵלֶב וַתִּשְׁקֵהוּ וַתִּכְסְּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֵלָיָה עֲמֹד פֶּתַח
הָאֶהֱל וְהִיא אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׂאֵלָךְ וְאָמַר הַיִּשְׁפָּה
אִישׁ וְאָמַרְתְּ אֵין: כא וַתִּקַּח יַעַל אֶשְׁת־חֶבֶר אֶת־יִתְד
הָאֶהֱל וַתִּשֶּׂם אֶת־הַמִּקְבֶּת בִּידָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו בְּלֹאט
וַתִּתְקַע אֶת־הַיִּתְד בְּרִקְתּוֹ וַתִּצָּנַח בְּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם
וַיַּעַף וַיָּמָת: כב וְהָנָה בָּרַק רָדַף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא
יַעַל לִקְרֹאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לָךְ וְאַרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ
אֲשֶׁר־אַתָּה מִבְּקֵשׁ וַיָּבֹא אֵלָיָה וְהָנָה סִיסְרָא נָפַל מֵת
וַהֲיִתֵּד בְּרִקְתּוֹ: כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִבִּין
מִלֶּד־כְּנָעַן לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וַתֵּלֶךְ יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
הַלֹּךְ וּקְשָׁה עַל יִבִּין מִלֶּד־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ
אֶת יִבִּין מִלֶּד־כְּנָעַן:

כאן מתחילים הספרדים

ה א וַתֵּשֶׁר דְּבוּרָה וּבָרַק בְּנֵי־אֲבִינֵעָם בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמֹר: ב בִּפְרָע פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בַּהֲתַנְדֵּב עִם בְּרָכו
יְהוָה: ג שָׁמְעוּ מַלְכִּים הָאֲזִינוּ רֹזְנִים אֲנֹכִי לַיהוָה
אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֹמֵר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד יְהוָה

כאן מתחילים האשכנזים

ד וּדְבוּרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אִשֶּׁת לְפִידוֹת הִיא שְׁפָטָה
אֶת־יִשְׂרָאֵל בַּעֲת הַהִיא: ה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תְּמָר
דְּבוּרָה בֵּין הָרֶמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעַל
אֵלָיָה בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: ו וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק
בֶּן־אֲבִינֵעָם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא־צוּרָה
יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר וְלִקְחַת
עֲמֹד עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זַבְלוֹן:
ז וּמִשְׁכַּתִּי אֵלָיִךְ אֶל־נַחַל קִישוֹן אֶת־סִיסְרָא שֶׁר־צָבָא
יִבִּין וְאֶת־רֶכֶבוֹ וְאֶת־הַמוֹנֵן וְנִתְּתִיהוּ בְיָדְךָ: ח וַיֹּאמֶר
אֵלָיָה בָּרַק אִם־תִּלְכִּי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי וְאִם־לֹא תִלְכִּי
עִמִּי לֹא אֵלָךְ: ט וַתֹּאמֶר הִלֵּךְ אֵלָיִךְ עֲמֹד אַפֶּס כִּי
לֹא תִהְיֶה תַּפְאֲרֶתְךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי
בְיַד אִשָּׁה יִמָּכַר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְתִקֵּם דְּבוּרָה
וְתִלָּךְ עִם־בָּרַק קְדֻשָּׁה: י וַיַּזְעַק בָּרַק אֶת־זִבְלוֹן
וְאֶת־נִפְתָּלִי קְדֻשָּׁה וַיַּעַל בְּרִגְלָיו עֲשֶׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ
וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוּרָה: יא וְחֶבֶר הַקִּינִי נִפְרַד מִקִּין מִבְּנֵי
חֶבֶר חֲתָן מִשָּׁה וַיֵּט אֶהֱלוֹ עַד־אֵלוֹן בַּצְעֲנִים בַּצְעֲנִים
אֲשֶׁר אֶת־קְדָשׁ: יב וַיִּגְדּוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק
בֶּן־אֲבִינֵעָם הִרְתְּבוֹר: יג וַיַּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־
רֶכְבּוֹ תִּשָּׁע מֵאוֹת רֶכֶב בְּרָזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
אִתּוֹ מִחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישוֹן: יד וַתֹּאמֶר
דְּבוּרָה אֶל־בָּרַק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
אֶת־סִיסְרָא בְיָדְךָ הֲלֹא יְהוָה יֵצֵא לִפְנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרַק
מִהַר תְּבוֹר וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיִּהְיוּ
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה

(א) עמוד ב, (ב) [קמן כט.
וע"ס חוס' ד"ה לייט],
(ג) סימן ט' פרק ד,
(ד) תנחומא סוף פ' תצא,
(ה) [כדל"י ט"ז כ"ב וסוטה
לג.].

(א) תוֹם ד"ה קשיא
דרכי מאיר וכו' דהיינו
נע"ס אי נמי לא
מסתברא:

גמ' מפני חשד. עיין
שבת לג.:

(א) ואתה תבוא אליהם
את כל הדברים האלה
ואמרת אליהם יי
ממורם ישאג וממעון
קדשו יתן קולו ישאג
ישאג על גוהו הידד
בדרכים וענה אל כל
ישיבי הארץ: (דמחבת:ל)

[illegible]

١

ז א טוש"ע או"ח סימן
א' סעיף ב' ג:
ה ב טור או"ח סי' נ"ו:
ז' ג' מה"פ מה"ל הפלה
ה"ו ופי"ב מה"ל רוחה
ושמירת נפש הלכה ו'
סמ"ג עשין י"ט ועשין
ע"ט) טוש"ע או"ח סימן א'
סעיף ו':

א בדרו"י ובכתי"י
ובראשונים הגירסא אוי
שהחרכתי את ביתי
ושרפתי את היכלי
והגלית **את בני לבין**
אומות העולם (וגירסא)
שלפנינו
שבעותיהם" הוא מן
הצנזור דק"ס, וכ"מ

(והוא) גליון שכתב
 פירוש על יצחק לוי,
 מנחם משיב נפש,
 וכן (מרש"י) [ג] ס"א
 ויפוקנו
 [ז] קול הברב וזו חס'ת'
 שנתרנו א"ז צ"א ד"ה
 בת קול (גליון) [ס] ג"ה
 ורש"י שפ"ו (גליון):
 [ז] בכל חס'ת' ונענין
 אמן לה אשה רבא
 מברך, ומהחש"ת אגה
 כלפנינו ג"ה חס'ת'
 עיי"ש (דק"ס): [ז] בבתי
 הגי' אוי לו וזכ"ה בדפוס
 ובדפוסים,
 והמחברים הגדול מה
 חס'ת' וז"ל הר"ש שכתב
 שצ"ל להגות, וכן
 לרש"י שבכאן וסומנו
 לשון חס'ת' כבוד אר"י
 כל"פ מעלה במקום אר"י:
 [ט] נראה שרש"י לא
 סתם בגמ' דאכא
 שמערת בארעא כי
 הכי דאכא מריקע
 (גליון עיי"ש):
 [ט] משיל (ד"ה) א"ז ג"ה
 רש"י: ורש"י גרס או
 נמי (ד"ה) [כ] בדפוס
 ליתא כאן דה"ל:
 [כ] יש להחשיב ההיגיו
 הנכון:

ס שהיו הכנ מצילים שזה היה נשואם:

[illegible]

התורה והנבואה

[דף ע ע"א - עב ע"א]

דף ע ע"א תוס' בד"ה **ושעיר הנעשה** כו' תימה ל' מאי מספקא ליה אם איתא דשעיר כו'. כל"ל. מתוס' יטנים:
דף ע ע"ב בד"ה ואח"כ **שעיר** כו' היו קריבים עם תמיד של בין הערבים ולפרש"י לא היה דבר קרב עם תמיד כו' בדתניא הכא אלא ע"כ קריבין עם תמיד של בין הערבים ה"פ עם כו' דבטבילה שלישית היו והיו קריבין עם כו' א' שמוא משום דלאו קרבן שלם נינהו דכבר כו' הלכך לא חש למחשביה כו': בד"ה עביר חד בדכתיב כו' מן הכבשים לערב למר ששה ולמר חד סגי עכ"ל: בד"ה דכ"ע מיהת כו' דמשמע דלא היו אלא חד כו' דבריייתא משמע דאליבא דר"ע קאמר כו':
דף עא ע"א גמ' שביש מתני' אמר אבוי כו'. כל"ל: בפרש"י בד"ה שבץ הפרשה כו' בפ' א"ל הממונה הס"ד ובד"ה אינו רואה כו' עביר להו בטבילה שלישית כו' ובד"ה שביש מתני' ואימא שריפת הפר ושעיר אחר כו' ובד"ה אמר קרא כו' דמשתעי בשריפת הפר ושעיר ושניהן כו'. כל"ל: תוס' בד"ה ולדחיב את כו' בדישון המנורה כנסם ומצא כו'. כל"ל: בד"ה לא משכחת כו' לעיל פי' פרק אמר לו הממונה הס"ד ולא"כ מה"ד ואימא עמרא כו'. וסיך לקמן צהיפון הדף לטובה: בא"ד לתנא דבי ר' ישמעאל דסבר הכי אבץ לרבנן דפליגי עליה ומחייבי כו' הכנף מין כנף דא"כ מאי כו'. כל"ל:
דף עא ע"ב בפרש"י בד"ה חוטין כפול' כו' ומין שבו הס"ד ובד"ה ה"ג

חידושי אגדות מהרש"א

ארוכים וטובים כמשמען היפך שאמר יעקב יב' ימי שני חיי מעט ורעים וגו' ומתקנין נראה לפרש דהיינו שיהיו מתקנין מהיום וק"ל: זה מקום שזוקרים כו'. ע"פ מה שפירשו י"ג בצרכת צורא נפשות רבות ותסרוגס דהיינו כל מה שהיו חסרים הנפשות אם לא נצראו ועל כל מה שנצרא שלא היו הנפשות חסרים מהם ולא נצראו אלא להחיות ולהתענג בהן נפש כל חי והיינו מקום שזוקים דהכא שמואל צהם לקנות גם דצר שלא נצרא רק להחיות ולהתענג צו ולשון חיים נופל בצצר שהוא צמילולו וכה"ג אמרו צפרק מרובה י"ז חיים אחיה לקרן כעין שגגז כו' ע"ש צפרש"י וחוס':
המתהפכות כו'. דהיינו שזכות התורה והמצוה שזכר המה יוסיפו לך שיהיו שנות הזקנה שנות חיים מתוך מימה שהיא העניות שהיה לו כצר צלדומו: אישים אקרא כו'. פרש"י צראש פרשת ושנות חיים הוא להכי נקט ליה עכ"ל ואינו כן דהאי קרא ושנות חיים הוא צספר משלי סימן ג' וקרא דאליכס אישים אקרא הוא שם צסי' ח' ונראה לפרש דנקט ליה הכא ע"ש שאמר לעיל אישי כהן גדול כו' דהיינו לשון חשיבות ושררה ה"ג אליכס אישים אקרא ע"ש החשיבות שדומין התלמיד חכמים לנשים בתשות כח ועושין גצורה כאנשים לכצוס אח יצרים כמ"ש י"ז אחיו גצור הכוצב את יצרו:
הריוצה לגנך יין כו'. פרש"י אישים לשון קרבן אשה עכ"ל ומתוך ענינו של הפרשה הלא חכמה תקרא וגו' משמע דאליכס עם ח"ח קא משתעי קרא וז"ל דס"ל כמ"ד צפ' כל התדיר י"ז דנסכים מולפין ע"ג אישים ולא כמ"ד הםם לספלים והשתא ה"ק אליכס ח"ח אישים אקרא דהיינו כשאקרא אחכם למשתה יין מלשון צראש הקרואים הוי כאלו נתמיו לזלוף על האישם צמקדש וק"ל:
שהתורה פוסקת מוצרעו כו'. צפ' אלו עוצרין י"ז האריך התלמוד צענין שישא אדם צת ח"ח ולא מיייתי הך דהכא ונראה דהך דהכא לא איירי שהוא ישא צת ח"ח על אשתו הראשונה אלא דה"ק אם רואה צרעו שיש לו מאשתו ראשונה שהמורה מתחלת לפסוק ממנו ישא לאותו זרע צת ח"ח:
ואהא מיייתי קרא אם יזקין בארץ וגו' ובעפר ימות גועז דהיינו בנו דמריח מים כו'. דהיינו צת ח"ח דגם שאין לאשה תורה ריח תורה מקרי מאביה ולא שוב יפריח אותו הגזע ועשה קציר כמו נטע דהיינו צנים הגונים וראוים שוב לתורה:

דף עא ע"ב בתר שמעיה ואבטליון כו'. דח"ח קודם לכ"ג ע"ה לכל דצר כדלמרי' צסוק מוס' הוריות י"ז יקרה היא מפנינים מכ"ג שנגסם לפני ולפנים חה הכ"ג ע"ה ולא מעלי הוה מדא"ל כך יתון צני עממין וכמה כהנים דלא מעלי הוו צצית שני כדלמרי' פ"ק י"ז והריטצ"א צא ליישב ולומר דלא נתכוין הכ"ג לציין שהם צני גרים אלא שאף ישראל נקראו כן כו' ע"ש אצל א"כ לא היו שמעיה ואבטליון משיצין לו כך יתון צני כו' וק"ל:

דף עב ע"א שעומדין דרך גידולין כו'. לפני פשוטו כפרש"י צמומש שיהו עומדין ולא שוכבים זה ע"ג זה לא אינטריך ליה דמוכת מתוך גוצה ואורך ורוחב המשכן גם מתוך האדנים שהיו הקרשים עומדים ולא שוכבים זה ע"ג זה אלא שלא יעמידו אותן שלא צדקן גידולן אינטריך וכן הדין צמנות לולב ואמר כמ"ש כ' אז ירננו כל עצי היער דהיינו ודאי דרך גדילתן כן יהיה מצותן: אבד סברם כו'. לפי שהלפוי שהוא של זהו ודאי אפשר להתקיים כשנגזו המשכן אצל הקרשים של עץ היאך אפשר להתקיים כך זמן רב מפני הריקוב והחולעת ח"ל עומדים שעומדים לעולם כו': בגדי שרד לשרת וגו'. לפי שכל צגדי כהונה מפורשים צכתוב שם ח' לכ"ג וד' לכהן הדיוט ולא ידעינן מהו צגדי שרד ורש"י צמומש פירש שהם קלעים אצל דרש דהכא נוטה לפי' הרמצי"ן גם לפי פשוטו שהם צגדי כ"ג מלשון שריד ופליט ויקרא כן לפי שנתיחדו לאחד העם לכ"ג כו' ע"ש צאורך ליישב מה שנחקשה שם רש"י צה והדרש נמי מפרש ליה הכי שצגדי כ"ג הם מציילן את ישראל להיות להם שריד ופליט וע"פ מ"ש צעירוצין כ"א דצגדי כ"ג מכפרין:

קרני ראם [א] נ"ב אינו מבין דהך דרשא דפתילים שנים אתיא גם לר"א ומש"ה דריש דמייתי בכל חד תרי דהוי ארבעה אלא דלראב"י הוי פתיל שנים ולר"א לא דריש פתיל ודברי התוס' פשוטים:

הגהות והערות

זן מנחות דף יח ע"א. חן ברכות דף לא ע"א. טן ברכות דף ה ע"ב. ין דף ו ע"ב. יאן ויקרא טז, י. יבן בראשית מז, ט. יגן ברכות דף לו ע"א תוס' ד"ה בורא. ידן ב"ק דף סה ע"א. טון אבות פ"ד מ"א. טזן זבחים דף צא ע"ב. יזן פסחים דף מט ע"א. יחן דף יג ע"א. יטן דף ט ע"א. כן תהלים צו, יב. כאן צ"ל "ערכין" בדף טז ע"א.

שאמרו דא"ל שיצטל כולו וע"ד שאמרו יז יסה"ר שמהל דוחה וימין מקרבחו מ"מ צטלו אותו קלת דלא מיגרי איניש טפי צקרוצס ומיהו ודאי דמיגרי נמי השתא צקרוצס כמו צאחרים כמ"ש יז לענין יחוד עם צחו: שגדלו כו' רב מתנה אמר שאמר האל הגדול הגבור והנורא כו'. לפוס ריהטא קשה מהיכא משמע ליה הכי שגדלו צקן ואימא אדרבה כפשטיה שלא אמר אלא הגדול משום דלאה גצרותיו ואיה נוראותיו כמ"ש ירמיה ודינאל י"ל מדקאמר האלהים הגדול וגו' והאלהים צלי' רצים מורה שהקב"ה הוא צעל כחות רצים ולא יפול על הגדול לחוד שאמר שהוא כח א' ועל כן אמר שרמזו צהאלהים על כחות וימיו הרצים שאמר משה דהיינו האל הגדול הגצור והנורא ושאמר הגדול היינו שגדלו צכחותיו אלהיות דהיינו (האל) הגדול הגצור והנורא ומשה שאמר האל צלשון יחוד י"ל דאל קאי על כ"א מכימים דהיינו שהוא אל הגדול והוא אל הגצור והוא אל הנורא וע"ש זה נקראו אנשי כנסת הגדולה ע"ש שגדלוהו להוסיף צכחותיו אלהיות: אתא דניא"ל כו' אתו כו'. נראה דודאי ל"פ אלא דכל א' מהם הוסיף ופיחת צכחותיו וימיו כפי זמנו שראו ציכלתו וכחותיו של הקב"ה וכולאו אמרו הגדול צנגל זמן ושעה גדולתו מפורסמת מתוך צריחת עולמו ומשה צמנו שראה גצרותיו ונוראותיו צנפלותא אשר עשה הקב"ה צנמרים וצסוחן ועגו ושאר נסי המדצר הוסיף לומר הגצור והנורא אחא ירמיה וראה צדורו חמנו עוצדי כוכבים מרקדין צהיכלו אמר איה נוראותיו כו' וע"כ פיחת מלומר הנורא וזה היה צחתלת הגלות צבורן הצית שעדיין לא נשתעצדו ישראל צעוצדי כוכבים והיה אומר הגצור עד דלחת דניאל שהיה צצבל צגולה וראה שעצד הגלות וע"כ אמר איה גצרותיו ופיחת מלומר הגצור מיהו נורא היה מאחר שלא ראה הוא מורכן הצית שעוצדי כוכבים מרקדין כו' עד דלחו אנשי כנסת הגדולה שהיו גם צסוף צצעים שנים של גלות צצל וראו צאותן השנים שגולו ישראל מכמה צרות כגון מעשה המן שגולו ע"י מרדכי שהיה מכלל כנסת הגדולה חזרו לומר הרי צצל השמים הללו שהאריך אף הקב"ה להשעים זו היא גצרותו צסביש את יצרו וזו היא מוראו שאומה אחת כו' כמלמרס י' כצשה אחת צין צצעים וצאבים: והיינו דמסיים שיודעים בו בהקב"ה כו'. ולא כצו צו וכ"א מהם לא כיוצ צו לפי דורו חמנו שראו צכחותיו יתצרך צרוך הוא וק"ל:

דף ע ע"א ומברך עליה ח' ברכות כו'. מצואר כי התורה נאמרה צתממא אפי' והיינו צשינו ח' נקודותיה וצחי' לשונות נקראת התורה צצומור חממא אפי' ועיין צה צפ' הקומץ י': רגה תחנה ובקשה כו'. רנה שהוא שיר וצצת קודם חחנה ובקשה כמפורש פרק אין עומדין יז ומפרש צקשתן שצריצין להושע ע"ד שאמרו ט' אין חצוש מחיר ענמו מצית האסורין וצריך להושע ע"י אחר כן ישראל צצריצין להושע מהקב"ה וק"ל: דהראות חזותו לרבים כו'. עיין פרש"י ועוד יש לומר לפי שאין כל העם רואים הס"ת צביד כ"ג שקורא צה ויחצצו שקורא (צה) צע"פ ע"כ כ"א מציא ס"ת עמנו להראות חזותו של ס"ת לרצים שגם כ"ג קורא צכתב אך מה שפירש דמערב יוה"כ המצוהו שם ע"ש לא ידענא למה דגם אם יש עירוב והואלא ליהי"כ מ"מ הא אמרי' צמס' עירוצין י' ירושלים דלחותיה נעולות היו:

דף עא ע"א א"ל אישי בהן גידול כו' מצאו בביתו א"ל מוחיה כו'. פרש"י צסוק מכצדו לפני הצרות כו' ע"ש והוא דחוק להניח כצד המקום צסוק משום כצדו של כ"ג ונראה לפרש דודאי גם צסוק היה ראי' שידצר שעשה כן צשליחות המקום אלא שאין זה כצד שמים להזכיר שם שמים צסוק דרך עראי וענין מחיה חיים כו' נראה לפרש לפי ענינו לומר עשינו שליחותו להמית המי דהיינו שעיר המשחלת דכתיב ציה יא' יעמד חי וע"י מעשה זה נתכפרו עונות צית ישראל והקצ"ה מחיה החיים צהם שלא יצאו ליד מיתה: ארובים וטובים ומתוקנין כו'.

אָרִיק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדַי: , נִשְׁפַּת בְּרוּחָךְ
 בְּסִמּוֹ יָם צִלְלוּ כַּעֲפֹרֶת בְּמִים אֲדִירִים:
 יֵא מִי־כַמְכָּה בְּאַלֶם יְהוָה מִי כַמְכָּה נֶאֱדָר
 בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תַהֲלֵת עֲשֵׂה פֶלֶא: יֵב נְטִית
 יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ: יֵב נַחִית בְּחֶסֶדְךָ עִם־
 זֵו גְּאֻלַּת נִהֲלֵת בְּעֶזְךָ אֶל־נֹה קֹדֶשְׁךָ:
 יֵד שְׁמַעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אַחֲזוּ יִשְׁבִּי פֶלֶשֶׁת:
 טו אֲז נִבְהֲלוּ אֱלֹפִי אֱדוֹם אֵילִי מוֹאָב יֶאֱחֲזֻמוּ
 רַעַד נִמְגּוּ כָּל יִשְׁבִּי כְנָעַן: טז תִּפְּלַר עֲלֵיהֶם
 אֵימָתָהּ וּפֶחֶד בְּגִדְלָהּ זְרוּעֶהּ יִדְמוּ כֶּאֱבֹן
 עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עִם־זֵו קִנִּית:

רש"י

בהטייתה, וכן הוא אומר (ישעיה לא ג) 'וה' יטוה ידו וקשל עזרו ונפל עזר, משל לכלי זכוכית הנמונים ציד אדם, מטה ידו מעט והן נופלים ומשתברין (מכילתא מס' דשירה ט): תבִלְעֻמוּ אֶרֶץ. מכאן שזכו לקצורה בשכר שאמרו (לעיל ט כז) ה' הִלְדִּיק (מכילתא סס): (יג) נִהֲלֵת. לשון מנהל. ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית: (יד) יִרְגְּזוּן. מתרגזין: יִשְׁבִּי פֶלֶשֶׁת. מפני שהרגו את בני אפרים שמיהרו את הקצ"ל ויאלו בחזקה, כמפורש בדברי הימים (א' ז כה) וַיִּכְרְגוּם אֶלְנָשִׁי גִת (מכילתא מס' דשירה ט): (טו) אֱלֹפִי אֱדוֹם אֵילִי מוֹאָב. והלא לא היה להם לירא כלום שהרי לא עליהם הולכים, אלא מפני אנינות שהיו מתאוננים ומטערים על כבודם של ישראל (מכילתא סס): נִמְגּוּ. נמסו, כמו פִּרְצִיצִים תִּמְגְּגֶנָה (פסלים סה יא). אמרו, עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו (מכילתא סס): (טז) תִּפְּלַר עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ. על הרחוקים: ופחד. על הקרובים, כענין שנאמר (יהושע ב ט) פִּי שְׁמַעְנוּ אֶת אִשָּׁר הוֹצִיָּט וגו' (מכילתא מס' דשירה ט): עַד יַעֲבֹר. עַד יַעֲבֹר. מתרגמו: קִנִּית. חצנת משאר אומות, כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחציו על האדם:

שפתי חכמים הקצר

(בראשית יג ז), ושבין יעקב ועשו (שם כז מא) (רא"ם). לו. כמו שכתב רש"י בפרשת וישלח (בראשית לד ל) מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב (נח"י). לו. דייק מדקאמר תרתי, 'אימתה ופחד' (רא"ם). וְאֵל פירש להיפך, משום ד'פחד' הוא לשון בעייתות פתאום, כמו שפירש רש"י בדברים (יא כה) (אמ"ש). לוט. מביא ראיה ש'אימה' היא על הרחוקים, דשם כתוב (יהושע ב ט-י) וְכִי נִפְלָה אֵימָתָם עֲלֵינוּ וגו' כי שמענו את אשר הוֹבִישׁ (נח"י). מ. דקשה לרש"י והלא כל העולם

לב. והוא פירוש דחוק, כי היה צריך לומר 'אריק בחרבי' (גו"א). לג. כְּזֹמֶר שהוא לשון הוזה ולא לשון עתיד (רא"ם). לו. שהם חשבו את הקץ מזמן בין הבתרים, שהיה שלשים שנה קודם שנולד יצחק (מנח"י). לו. רְצוֹנוּ לומר, כי נצטוו 'אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו וגו' אל תתגרו בם' (דברים כ ד-ה), וכן 'אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה' (שם פסוק ט) (רא"ם עיי"ש). לו. דביון שכבודם מתגבר, נתייראו שמא יעשו עמהם מריבה על ריב שבין רועי אברהם ולוט

י לא יהי לך בכיסך מתקל ומתקל
 רב וזער: י לא יהי לך בביתך
 מכילא ומכילא רבתיא וזערתיא:
 ט מתקלין שלמין דקשוט יהון לך
 מכילין שלמין דקשוט יהון לך
 בדיל דיורכון יומך על ארעא דיי
 אלהך יתב לך: טו ארי מרחק קדם
 יי אלהך כל עבד אלן כל עבד
 שקר: יז הוי דכיר ית די עבד לך
 עמלק בארתיא במפקכון
 ממצרים: יח דערעך בארתיא וקטל
 בך כל דהוו מתאחרין בתרך ואת
 משלהי ולאי ולא דחל (ג"א דחל)
 מן קדם יי: יט ויהי כד יגית יי
 אלהך לך מפל בעלי דבבך מסחור
 סחור בארעא דיי אלהך יתב לך
 אחסנא למירתה תמחי ית דכרנא

יט והיה בהניח יהוה אלהיך | לך מפל-איביך מסביב בארץ
 אשר-יהוה אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את-זכר עמלק

רש"י

בשמו, הכל לפי המצויים והמצויים (בג"א קמא פג:). או אינו חלל
 ידה ממש, נאמר כאן לא תחוס וגומר להלן בעדים וזממין
 לא תחוס (לעיל יט כג), מה להלן ממון אף כאן ממון (ספרי רג):
 (יג) אבן ואבן. משקלותיה: גדולה וקטנה. גדולה
 כשמכשית את הקטנה^י, שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר
 בקטנה (ספרי רג): לא יהיה לך. אם עשית כן לא יהיה לך
 כלום^כ (ראה בג"א בתרא פט. ספרי סט): אבן שלמה וצדק
 יהיה לך. אם עשית כן יהיה לך הרבה^כ (ראה בג"א בתרא פט):
 (יז) זכור את אשר עשה לך. אם שקרת במדות
 ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב, שנאמר (משלי יא ה) מאוני
 מרמה תועצת ה', וכתיב בתריה (ספ"ק ט) דא זדון ויצא
 קלון (תנחומא ט): (יח) אשר קרך בדרך. לשון מקרה (ספרי
 רט). דבר אחר, לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכב
 זכור. דבר אחר, לשון קור וחוס^י, אנן והפשיך מריתחך^ל

שהיו כל האומות יראים להלחם בכם, וזא זה והתחיל והראה
 מקום לאחרים. משל לאמצעי רוחות שזין כל צריה יכולה
 לירד בתוכה, זא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על
 פי שנקוה, הקרה אותה בפני אחרים (תנחומא ט): ויונב בך.
 מכת זנב, חותך מילות וזורק כלפי מעלה (תנחומא י): כל
 הנחשלים אחריו. חסרי כח מחמת טמאסא, שהיה
 הענין פולטן (ספרי רט): ואתה עיף ויגע. עיף בלמא,
 דכתיב (שמות יז ג) וינמא קס העם למים, וכתיב אחריו (ספ"ק
 ט) ויצא עמלק (ראה תנחומא י): ויגע. דרך (ספ"ק ט): ולא ירא.
 עמלק^כ אלהים, מלהרע לך (ספ"ק ט): (יט) תמחה את זכר
 עמלק. מליש ועד חשך מעלל ועד יונק משור ועד קה
 (שמואל א' טו ג), שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הנהמה^ל,
 לומר בהמה זו משל עמלק היתה:
 חסלת פרשת תצא

שפתי חכמים הקצר

כה. ואל סתם אבנים קטנות וגדולות, דמה איסור יש בזה, אלא שהם
 משקלות ששוקלין בהן, דומיא ד'איפה ואיפה' דלהלן שהוא שם מדה
 (מנח"י עפ"י רא"ם). כו. כגון ששניהם נקובים מנה שלם או חצי מנה,
 אלא זה מכחיש את זה, כלומר שאחת גדולה ואחת קטנה (עפ"י רא"ם
 פסוק יד). כז. תיבת 'לך' מיותרת, דלכתוב 'לא יהיה בכיסך' (רא"ם).
 ויש מפרשים ד'לא יהיה לך' שבפסוק השני למותר הוא, דהיה לו לומר
 'לא יהיה לך בביתך אבן ואבן איפה ואיפה', אלא שהראשון הוא
 לאזהרה והשני לעונש (קצ"מ). כח. 'לך' בתרא דומיא ד'לך' קמא, מה
 'לך' קמא הוא דבק עם עונש העבירה, אף 'לך' בתרא הוא שכר המצוה
 (רא"ם). ויש מפרשים ד'יהיה לך' השני למותר הוא, דהיה לו לומר 'אבן
 שלמה וצדק איפה שלמה וצדק יהיה לך', אלא אחד למצוה ואחד